

ARCHY

2

MICHAEL PFLIEGLER

MLČENÍ SVATÉ NOCI

Betlém v oné Svaté Noci jest věčným podobstvím. Tak tenkrát očekával svět Spasitele a přehlédl ho. Dnes tomu není jinak. Mluvíme o vině Betlémských a sami vždy znovu propadáme téže vině.

Vině? –

Byl to tenkrát večer jako každý jiný večer, který kdy vystoupil ze širé pouště za Mrtvým mořem. Slunce dohořelo jako vždy nad Středomořím, jen holá horská stěna moabská pak ještě chvíli tiše řeřavěla v odlesku večera. Hora Herodesova se chvíli odrážela vysoká a tmavá od sluncem prozářeného pozadí dálky. Pak přišla noc. Hvězdy vystoupily jedna po druhé na svá místa jako vždy. Ovce a hovězí dobytek, velbloudi a osli se tlačili do stájí. Jen jakýsi rozpadlý chlév, těsně před branami horského města, zůstal náhodou prázdný. A vlastně také ne. Nějaký zchudlý domkař

zahnal svého vola a osla do tohoto zříceného zdiva, o němž lidé říkali, že to býval kdysi zámek velikého krále Davida. Což kdyby přece v noci přišla nepohoda.

Ale noc byla pokojná a tichá. Pastýři, narození a vyrostlí pod širým nebem a obklopeni stále zdánlivě bezzákonnou hrou přírody, věděli dobře, že noc zůstane krásná. Proto zůstali na poli. Ovce se stulily k sobě, když kolem druhé noční výměny stráží přes El Arkub zavál sem studený noční vánek. Přežvýkovaly, co jim přes den chudé stráně poskytly jako potravu. Pastviny ležely daleko od silnice. Pastýři asi sotva co věděli o velkém sčítání, jež se mělo odbývati příštího dne. Co mají pastevci činiti s císařskými nařízeními? Nic nerušilo milou chudobu jejich samoty. Pastýři jistě také neviděli přicházeti ty četné cizince, kteří toho dne kvůli sčítání a odhadu zavítali do polozapomenutého starého města Davidova: bohaté kupce, jejichž otcové kdysi byli opustili to chudé horské město, aby hledali štěstí ve světě; jejich vnuci musili teď na jeden den nazpět do Betléma, protože se zde vedly seznamy jejich rodů; oddíly vojáků, které těžkým krokem pochodovaly do města a při jejichž pouhém spatření nespokojený lid pouštěl z hla-

vy myšlenku na vybudování vlastní moci; římské úředníky ve slavnostních povozech rovněž s vojenským doprovodem; mezi tím zase prosté pocestné, kteří přicházeli z daleka a kteří sotva už sami znali město svých otců. Betlémští toho měli mnoho onoho dne na podívanou. Tak někdy už k večeru vystoupila sem na horu mezi karavanami tichá manželská dvojice, muž starý a zamklý, žena mladá a v sebe usebraná. Lidé však si jejich příchodu nijak zvláště nepovšimli. Jen některé ženy zpozorovaly, že se mladé ženě blíží její hodinka a podívaly se na sebe s výrazem, který dával najevo, že ví... To však nebylo nic zvláštního. A soucit, který se v nich ozval, byl spíše soucitem, který cítily vůbec k svému pohlaví a k sobě samým, a také brzy zanikl, neboť noví a vznešenější cizinci, na nichž už byla patrna starost o místo v hospodách, objevili se pod oblouky městské brány. Kdo byl někdy v oné zemi, ví, že orientálci dovedou dřepěti celá půldne na stupních nějakého domu, pozorující mlčky a zvědavě přicházení a odcházení cizích lidí. Chtějí snad vyplniti prázdnotu nebo hloubku svých duší obrazy, na něž ta širá sluncem spálená země je tak chudá? Jejich pohled je v sebe usebrán a nemá výrazu. Kolem toho jejich vždy stej-

ného pohledu táhnou cestující a cizinci, obraz za obrazem.

Tak tomu asi bylo také toho večera. Co by se bylo musilo státi, aby se tito lidé vylekali ze své unavené lhostejnosti? Jaký povyk byl by Bůh musil způsobiti, kdyby chtěl býti od lidí zpozorován? Bůh přišel oné noci. Ale nepřišel tam, kde toho bylo nejvíce viděti a kde bylo nejvíce hluku, nýbrž přišel na svět v koutku propadlého zdiva a před branami města, přišel v nejtíšším tichu noci. Kdo myslil v oné noci na chlív za branami? Toliko nevinní pastýři byli od andělů povoláni k jeslím. Věděli o tom tajemství? S úžasem a rozrušen zíral člověk i zvíře do kouzel a záhad oné noci.

Odstup Boha od nejvyššího z jeho tvorů je nekonečně větší nežli vzdálenost člověka od jeho nejbližšího souseda v tvorstvu, od zvířete. S tím-těž tupým okem přezíral onoho večera člověk i zvíře příchod Boha. Je pravda, že obecná bolest a pláč stvoření spočívaly i v onu hodinu na všem životě. Pravda, že člověk spíše ještě věděl nějaké slovo pro tuto bolest nežli jeho němý soused, zvíře. Staří proroci lidu už dávno vymřeli. Je pravda, že právě tehdy vzhledem k zjevnému zotročení lidu nejlepší jeho synové těžce nesli, že ten velký Očekávaný, Pomazaný stále

ještě se neobjevuje. Když však přišel, dívali se všichni chybným směrem.

Co nás na tajemství oné noci vždy znovu do-
jímá a leká, je nehlučnost, s níž tato největší
událost dějin vstupuje do světa. Nekonečné
mlčení obestírá posvátnou hodinu oné půlnoci.

„Dum medium silentium tenerent omnia et nox
in suo cursu medium iter haberet omnipotens
Sermo tuus, Domine, de caelis a regalibus sedi-
bus venit“, praví se v Introitu vánoční neděle.

„Když všechny věci uprostřed ticha stály a noc
ve svém běhu polovinu cesty dokonala, vše-
mohoucí Slovo tvé, Hospodine, přišlo s nebes
s královského trůnu“.

Tak přišel Bůh na tento svět. To je jeho věčným
podobenstvím. Tak vždy znovu přichází k li-
dem i k jednotlivé duši. Dnes *známe* tuto sku-
tečnost.

Známe však také to tajemství?

My lidé musíme tropiti hluk, sladký, líbezný
hluk kolem tohoto mlčení oné noci, a tak to ml-
čení i to tajemství zapadá v našem hluku.

Věčné plány Trojjediného se uskutečnily teh-
dy, když všechny věci stály uprostřed mlčení.

Volání „Rosu dejte [nebesa s hůry“ pozbylo
svého smyslu a mělo utonouti v mlčení oné
noci. Hlučelo však dále a hlučí dále přes jesle

i přes kříž až do dnešního dne. Konečně lidstvo, jemuž hučelo v uších od vlastní důležitosti, vzalo za 500 let potom na vědomí ticho oné noci a vědělo, že je toliko jeden střed času tohoto světa, totiž právě ona tichá půlnocní hodina, a že všechna tisíciletí před oním tichem byla jenom čekáním na ně, a všechna staletí po něm že mají smysl jedině tehdy, jestliže jsou poznána a uznána jakožto staletí po narození Kristově.

Ale mlčení oné půlnoci bylo i nadále jen zřídka slyšeno a chápáno. Jestliže všechno veliké může přijíti toliko z mlčení, pak veliké věci Boží, které jsou lidem uloženy, mohou býti pochopeny a uskutečněny jenom v mlčení. Tak uvedl Bůh své dílo do světa. Dal mu s sebou zákon svého působení.

Betlém v oné noci je věčným podobenstvím. Chápeme to podobenství? Chceme skutky Boží hlásati s fanfárami, protože se bojíme, že by mlčení Boží mohlo býti ve světě přeslechnuto. Bůh však přichází jenom v mlčení, příchod Boží v oné noci je věčným podobenstvím. Příchod Boží, budeme stále říkati, byl přehlédnut, protože přišel tak tiše. Chceme zameziti, aby se lidský hřích oné betlémské noci neopakoval, chceme zabrániti, aby Bůh ještě kdy tak byl přehlédnut jako oné noci. A tak se také mlčení oné noci

neopakuje, Boží mlčení, z něhož vzešel Spasitel. Staré posvátné hry obviňují Betlémské a kazatelé na nesčetných kazatelnách chtějí vynutiti, aby chvíle Betlémských se nikdy neopakovala. My všichni tropíme hluk, aby Bůh nikdy už nebyl tak přehlédnut jako onoho večera.

Ale Bůh chtěl přijíti v půlnočním mlčení. Zákon jeho příchodu trvá. Příchod oné noci je věčným podobenstvím. Právě ti, kteří na něho dnes v mlčení své duše hladově čekají, naslouchají – každá duše je naturaliter christiana – a přeslýchají jeho příchod, *protože* my hlučíme. Anebo vrtí hlavami a nechtějí věřiti, že Bůh má vtáhnouti do světa s fanfárami a v slavnostních vozech. A my se domníváme, že musíme tropiti ještě více hluku, aby Bůh nebyl přeslechnut. Mlčení oné noci je věčným podobenstvím Božím.

Kdysi Bůh sám poslal na svět hlasatele, aby mu připravil cestu. Byl to hlas volajícího na *poušti*. Jan sestoupil s hlučných míst a trhů měst do samoty a ven na širou poušť. Okrově žlutý písek a skály pouště Quarantany rozkládaly se pusté a bez konce kolem něho a nad ním se klenulo hluboce modré východní nebe. V této poušti volal: „Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království Boží“. (Matouš 3, 2.) Hlase, který voláš na poušti! Kdo tě zde uslyší?

Ale jen tak ho skutečně uslyšeli. Na tržištích, kde vyvolávači světské moudrosti lákali lid, nebyl by našel pochopení. Volal v samotě. V jeho hlase bylo spolu slyšáno ticho samoty. „Tu putoval za ním Jeruzalém, celé Judsko a celá země kolem Jordánu“. (Mat. 3, 5.) Bůh nechce křičeti na trhu o závod s vyvolávači zboží. Lidé musí přijít k němu do samoty.

Tak to zůstalo v království Božím jako zákon. Hlukem nemůže být člověk získán pro království Boží a hlukem nemůže být ke království Božímu – které je v nás (Luk. 17, 21.) – přinucen. Může se stát, – ano, to je věčné podobenství betlémské, – že lidé Boha hledají falešným směrem, jestliže se jim dosvědčuje hlukem a nemotorným projevem moci. Je pravda, že posel Boží může být hlasem, který volá. Ale musí být hlasem, který volá na poušti. Musí být hlasem, který volá hlasitě. Obraz proroka o hlasu volajícím na poušti jest vzat z mohutného a pronikavého řvaní lva na poušti. Ale tento hlas je strašlivý proto, že jej obklopuje mlčení pouště.

Když vládcové této země a její velikáni přicházejí do své říše, lidé jim chystají uvítání. To se připravuje už kolik měsíců před tím. Všechno se pak odbývá podle programu. Když Slovo

Boží sestoupilo se svých věčných sídel na tento svět, přišlo neohlášeno a bez programu. Několik pastýřů pokleklo mlčky před jeslemi na krmení dobytka, v nichž Dítě leželo. To bylo vše. Ostatní Betlém hlučel a hýřil v hospodách a noclehárnách. Uvítání nebylo. Teprve po staletích si toho lidstvo všimlo a řeklo si, že vlastně něco propáslo. A že by se to mělo dodatečně napravit.

Ohlašujeme velikými slovy své plány a také úmysly Boží, za které se stavíme. Činíme tak daleko široko slyšitelnými slavnostmi. Zástupy lidí pochodují a přiznávají se k programu království Božího. Rozhlas donáší vše až do poslední pastoušky. Až dodatečně se ptáme, jak vlastně asi by bylo možno ty veliké řeči a Boží úmysly provést. To už je takový náš způsob. A Boží sláva přichází tímto naším chováním a naším prostořekým horlením nazmar. A tohle jsme přece nechtěli. Je nám toho líto. Poznáváme to však, až když je už pozdě.

Příchod Boží oné noci v Betlémě zůstává totiž věčným podobenstvím. Na něm se zjevuje Boží způsob. A kdo chce na tomto světě volati jako stoupenec Boží, musí se naučiti dívati se po způsobu Božím a prositi Boha, aby nám ráčil říci, jak chce přijíti. Boží úmysly přicházejí krokem

tišším nežli je krok holubice. Jeho myšlenky nejsou našimi myšlenkami a jeho cesty nejsou našimi cestami, a jak vysoko je nebe nad zemí, tak vysoko jsou Boží myšlenky a Boží cesty nad přirozeným myšlením člověka. Chceme-li však konati jeho díla, musíme je prováděti s Bohem a tedy jeho způsobem. K tomu patří též onen daleký, svobodný a tichý jemný sluch, abychom zvěděli, odkud chce přijíti. Kdo zná Boží úmysly a kdo tuší Boží příchod?!

Mnoho set let před příchodem Páně koktali proroci o viděních, která táhla jejich samotou, v níž žili s Bohem. Co vyprávěli, bylo asi takové, jako když někdo chce vyprávěti svůj sen a teď najednou vidí, že zachycuje a do vědomí si zpět strhuje už jen zpola uniklé úlomky snu, které jen tak tak že už úplně nevyprchaly, a lituje, že teď v jasném světle bdění a tvrdých obrysech slov ještě více pozbývají *své* skutečnosti. Když vidění proroků byla už úplně zapadla, protože nebyla chápána, když už nebylo připraveno nic z toho, co proroci chtěli připravit, tehdy konečně se dostavilo ono mlčení, v němž chtěl Bůh přijíti na tento svět. „Když všechny věci uprostřed mlčení stály...“, tehdy přišel. Ach, jak lehko lze přeslechnouti Boží příchod!

Ale jak jen také Bůh může takhle přijít na svět? Sám se postaví do stínu, a lidé mají pak výmluvu, že ho přece nemohli vidět. Uvalují na sebe vinu aniž to tuší. Přijde na svět v zapomenutém městečku země, jež je v opovržení. Sotva se narodil, už jeho jméno je zapsáno v seznamech římských *poddaných*. Přijde na svět jako dítě pocestných bez přístřeší; kdopak může vědět, že jeho trůn trvá od věčnosti a že jeho království nebude mít konce? Vykladači písma a kněží a velekněží spali oné noci nic netušíce. Kdo by jim co vyčítal? Ráno vstali a vykládali svatá vidění proroků v souvislosti s hlučnými událostmi dne.

Jak svobodnými, jak otevřenými se musíme státí a jak se musíme modliti abychom ho nepropásli! Naše mlčení se musí státí osamělým jako pastýři, má-li slyšeti mlčení Boží! Boha neslyšíme, když nasloucháme do hluku dne, a nehlásáme Bohu, když mu hlukem dne chceme připravit cestu. Člověk, který se modlí v samotě, který zakopává svou bolest v mlčenlivou oddanost Bohu, připravuje možná více Boží cesty nežli dojemné projevy s mnoha jmény, které pak nazítří jsou uveřejněny ve všech novinách. Bůh přichází na svět tak podivně bez programu a tak docela beze vší hlučné okázalosti. Králov-

ství nebeské jest blízko a lidé, kteří je chtějí spolu zakládati, to nevědí. Až za 400 let po oné tiché, neokázalé noci odvažuje se veliký svatý Augustin *dodatečně* načrtnouti obrysy, v nichž království Boží bylo připraveno a v nichž se uskutečnilo. V době mezi tím nebylo žádných hlučných vítězných tažení, bylo tam jen šero katakomb a třístaleté pronásledování. Podivná Boží vítězství! Jak zcela jinak si je myslíme my lidé! Jak zcela jinak děláme plány! Jak úplně jinak hlásáme!

Betlém v oné svaté noci je věčným podobenstvím. Tak vždy znovu přichází Bůh na svůj svět.

Přijď jeho království!

Přeložil FR. PASTOR

O HISTORII

Čl. I. — PŘEDMĚT HISTORIE.

1. V širokém smyslu historie objímá všechny projevy lidské činnosti, pozorované v jejich posloupnosti, v jejich rozvoji a v jejich vztazích vzájemné závislosti. Tak jest historie literatury, umění, jazyka, historie institucí politických, ekonomických, právnických, atd. Je také historie věd, jež studuje v chronologickém pořádku jejich objevů pravdy, jež vědy vykládají v jejich pořádku logickém.

Ve vlastním smyslu slova historie se definuje: *věda o hlavních událostech, jež ustavují politický, ekonomický, intelektuální a morální život toho kterého národa, té které doby nebo celého lidstva.*

2. Dvě nevyhnutelné pomocnice historie jsou: *geografie a chronologie.* Tyto dvě vědy jsou jako dvě souřadnice, jež dovolují historikovi umísťovati v čase a v prostoru fakta, jež studuje.

Dříve než budeme určovati metodu, která jí

přísluší, dlužno stanoviti práva historie, aby byla přijata mezi vědy, neboť toto právo se jí upírá.

Čl. II. — VPRAVDĚ VĚDECKÝ RÁZ HISTORIE.

Bylo řečeno: Předmětem historie jest poznání fakt zvláštních a v jistém smyslu jediných, neboť tytéž události se nikdy neopakují (nereprodukuje) v totožných stavech a za těchže podmínek. Nuže, není to věda zvláštního předmětu.

A ještě se říká: věda jest poznáním *jistým skrze příčiny*. A historie nejde až k příčinám; jest neschopna formulovati pravé zákony, a nad to nedává nikdy celé jistoty: nezasluhuje tedy jména vědy.

Takovým způsobem neb i jinak se vyjadřují tyto bludy.

§ 1. — *Historie jest věda pravá.*

1. Jest pravda, že fakta historická jsou fakta zvláštní; tím se právě liší lidská historie od věd přírodních (*histoire naturelle*). Jest však neméně pravda, že tato fakta vzešla z jistých příčin, a že poznáním těchto příčin možno se dobrati jistých zákonů více nebo méně obecných. Ovšem v látce takové příčiny jsou tak četné a tak složité, že historik se může vždy tázati, zda mu některá neunik-

la, a zda přisoudil každé z nich její správný díl vlivu; také není s to, aby formuloval ty přísné zákony, jež dovolují předvídati budoucnost. Ale není-li historie neoblomnou geometrií, není také jednoduchým sledem příhod, okolností, jednání, jež by neměly jiného pojítka než vrtoch herců.

Ve skutečnosti lidské události, ač zmatou často dohady duchů nejdůvtipnějších, dávají příčinu k výpočtům, a fakta minulosti obsahují, umíme-li rozeznati podstatné od vedlejšího, hlavní linie budoucnosti.

Vidíme, v jaké míře a s kterými výhradami třeba přijati slovo Ciceronovo: *Historia magistra vitae*. Je-li směšno tvrditi s Renanem, že »historie jest ustavičným pohoršením s hlediska mravního«; že člověk jest »obecně trestán za to, co učinil dobrého a odměňován za to, co udělal zlého«, o nic více není pravda, jak to tvrdí škola transformistní, že každému úkonu dostává se hned za tohoto života jeho definitivní a úplné sankce; že když síla jest nahromaděnou ctností, silný má vždycky pravdu; že osudové národů se vysvětlují a se ospravedlňují jedině jejich ctnostmi a jejich nepravostmi.

Ve skutečnosti je třeba hodně sraziti s toho, co se nazývá: *moralita dějin*. Nepravost a ctnost daleko nejsou jedinými činiteli blaha a moci národů; příliš hlučná fakta nám brání viděti v síle kritérium dobrého práva, a v úspěchu znamení a mě-

řítko morality. Historie, daleka jsouc toho, aby byla nejvyšším rozsudím života a pravidlem našich skutků, jest sama podrobena soudní moci rozumu a morálky.

Arciť tu jako jinde minulost osvětluje přítomnost; historie skýtá vrchovatou kolekci fakt a šťastných a nešťastných událostí, jež vysvětluje jejich příčinami; můžeme v nich hledati poučení a příklady. Má tedy historie též svou moralitu, ale tato moralita nezáleží v tom, aby ukazovala tyrany vždy potrestané a dobré občany zahrnuté poctami; omezuje se na to, že nám dopřává zjistiti existenci jistých politických a sociálních zákonů, jimž se národové nemohou beztrestně zpronevěřiti. Uvažujíce o těchto zákonech budeme moci těžiti ze zkušeností minulosti a z příkladů historie.

2. Dlužno poznamenati, že v této rekonstituci minulosti historik musí zachovávatí onu strohou methodu, onu přísnou kritiku dokumentu a úzkostlivou nestrannost, jež jsou přímo podmínkami každé vědy hodné toho jména.

3. A teď, je pravda, že by historická fakta nebyla schopna pravé jistoty; »že ani nejučenější kritika se nikdy nezmůže, alespoň theoreticky, na víc než na nějakou vyšší pravděpodobnost«; že v každém případě »jistota historie se zmenšuje tou měrou, jak se události vzdalují od doby, v níž žijeme«, takže historie by nebyla opravdu podle slova Renanova »než takovou malou vědou do-

mněnkovou«; nebo jak praví jiný »nejnejistější z neexaktních věd«; nebo i jak ji definuje žertovně J. J. Rousseau, »umění vybrati si mezi mnoha věcmi nepravdivými tu, jež by se nejvíc podobala pravdě«? Abychom odpověděli na tyto vrtochy historického skeptismu, stačí se tázati, zda jest možno člověku jen trochu vyučenému pochybovati o existenci Napoleona I., o bitvě u Slavkova, o zavraždění Jindřicha IV., o dobytí Cařihradu od Turků, nebo i o existenci Julia Cesara.

Arciť fakt, jenž nespočívá na ústním podání, na více nebo méně ustálených tradicích, může viděti, jak jeho pravděpodobnost slábne s dobou; ale událost, která zanechala po sobě hluboké stopy v předmětech a v duchu lidí, událost, dosvědčovaná psanými dokumenty nebo authentickými památníky, nemohla by býti vysazena téměř vrtochům, témuž kolísání, a ať jest jakákoliv její starobylost, můžeme říci, že její jistota jest a zůstává tak neotřesitelná jako v první den. Jinak bylo by třeba bráti vážně vtip kteréhosi vyprávěče, jenž na začátku svého vypravování říkal: »Je tomu tak dávno, že to již není pravda«.

V historii vychází tedy pravá *jistota!* a protože jest jinak poznáním *skrze příčiny*, je třeba, abychom ji pokládali za opravdovou *vědu*.

Třeba však přiznati, že historie není věda jako ostatní, v tom smyslu totiž, že nemá předmětu, jenž by jí náležel jako pravé vlastnictví už svou

povahou. Vskutku, oborem historie jsou fakta minulá, jež už proto nemohou býti pozorována přímo. Nuže, přítomné nebo minulé není právě vnitřním charakterem, ulnulým k povaze faktu, nýbrž prostým rozdílem postavení vzhledem k danému pozorovateli. Co bylo přítomným jednomu, jest minulým druhému. Dobyť Bastilly, pro nás fakt historický, nebyl historickým lidem soudobým, kteří jej mohli pozorovati přímo; ledaže by se vzalo slovo *historický* ve smyslu »hodný býti vypravován«. Můžeme tedy říci, že fakt historický není povahou, nýbrž toliko postavením (posicí). V tom smyslu historie není ani tak vědou jako spíše způsobem poznáním (procesem poznávacím): umění, jak poznati události minulé.

§ 2. — *Historie jest věda morální:*

1. Svým *předmětem*, neboť fakta, jež studuje, jsou fakta lidská, fakta, jejichž příčinami jsou konec konců ideje nebo vášně, totiž příčiny morální a psychologické.

2. Svou *methodou*; neboť většina principů, o něž se opírá, jsou řádu morálního. Víra svědectví předpokládá vskutku, že lidé jsou přirozeně počestní a že tíhnou k upřímnosti; že jsou velmi citliví k hanbě, aby nebyli přistiženi při lhaní, a že se k tomu neodhodlávají bez vážných pohnutek zájmu nebo vášně; z čehož vyplývá historický axi-

om: *nemo gratis mendax*, nikdo bez důvodu nelže. Má-li tedy historie plnou hodnost a plnou důležitost vědy morální, třeba se také umět spokojiti s malou přísností, již jeví často ve vysvětlení fakt, a zvláště neždímati ten druh důkazů, jehož jest schopna, a spokojiti se s tím, co minulost »laskavě« nám zanechala.

Čl. III. — O VLASTNÍ METHODĚ HISTORIE.

Jak se dostati k poznání historických fakt? Jak možno poznávati fakta, která již neexistují?

1. Všimněme si hned zpočátku, že nedopouští-li tato fakta pozorování přímého, jest možno je zjišťovati *nepřímo* ve stopách, které po sobě zanechaly, a svědectvím těch, kteří viděli; nuže svědectví není nic jiného než ústní nebo psané vypravování faktu tím, kdo byl jeho svědkem. O svědku se praví, že jest *očitý* nebo *bezprostřední*, jestliže pozoroval sám fakt, který sděluje; praví se o něm, že jest *na doslech* (slušitý) nebo *nepřímý*, tvrdí-li to, co slyšel od jiného svědka.

2. Smíme však věriti všem svědkům a připustiti snadno všechna svědectví? Nebo dlužno-li voliti, která pravidla třeba sledovati, jaké metody použiti, abychom poznali svědky hodné víry?

Jest jasno, že *analýsa* svědectví samého by k tomu nestačila; neboť nemajíc s faktem, jejž vyjad-

řuje žádného nutného vztahu, nenese s sebou jeho zřejmost. Stůž zde na příklad toto historické svědectví: *Jindřich IV. byl zavražděn Ravaillem*; marně bych je studoval o sobě, marně bych analysoval všechny výrazy, nenalézám než pravděpodobnost, která zanechává v pochybnosti; nanejvýše budu-li znáti charaktery, zájmy a vášně, přijdu k pravděpodobnosti, z níž vzchází názor; nikdy v něm neobjevím zřejmost, která přikazuje jistotu.

3. Nenalézaje zřejmost v samé větě, budu ji hledati v *autoritě* toho, kdo to tvrdí; nemoha nalézt zřejmost *vnitřní*, budu hledati zřejmost *vnější*; jinými slovy zjednám si jistotu, že svědek věděl pravdu, a že jeho svědectví jest hodno víry.

Methoda, která k tomu dopomáhá, a která jest vlastní methodou historie, nazývá se *historickou kritikou*. Definuje se: *souhrn pravidel, jež by nás vedla v oceňování svědectví, a jež nám dovolují vysloviti se s jistotou více nebo méně pevnou o jejich způsobilosti v přesném poznání fakt historie*.

Kritika ta není v pravém slova smyslu historií. Tato předpokládá vskutku práci *synthetickou*, jež se zmocňuje dokumentů a ovládá fakta, a jistou bujarost myšlenky, jež umí vybaviti z těchže fakt jejich pravý dosah: kritika naopak jest úkon *analytický*, obírající se podrobnostmi a často nevděčný, jehož účelem jest připraviti historikovi látku.

Ale byť sebe menšího rozpjetí, tento predběžný úkon není o nic méně nutný; historie se neobejde bez kritiky; bez ní by byla vydána na pospas všech smyšlenek a nebyla by již historií.

4. Podle toho, co jsme řekli, oceňování svědectví, totiž *historická kritika*, vzata ve svém celku, připouští zkoumání dvou rozdílných otázek, jež však v praxi nelze odloučiti:

a) Jakou vážnost máme přiřknouti různým zprostředkovatelům, od nichž se nám dostává historických fakt? Jest jejich svědectví opravdu to, jež vydali pro ten neb onen fakt nebo proti němu, a je toto svědectví úplné? Takový jest předmět *kritiky pramenů*.

b) Když už toto svědectví jest uznáno autentickým a úplným, jakou má hodnotu a jaká jest jeho autorita? Takový jest předmět *kritiky svědectví* ve vlastním smyslu slova.

Historická kritika : kritika pramenů.

Svědectví, vztahující se k událostem minulým, mohou nám přijíti třemi cestami, jež jsou jako *trojí pramen* historie:

1. *Tradice*, čili přenášení ústní;
2. *Památники*, čili přenášení věcmi hodnotnými; *reální* přenášení;

3. *Dokumenty*, čily přenášení *psané*.

Rozumí se, že každý způsob přenášení má svá zvláštní pravidla kritiky; z čehož vyplývají tři formy *kritiky pramenů*.

Čl. I. — KRITIKA TRADICE.

1. *Tradici* jmenujeme přenášení svědectví, jež jest zprvu ústní; později pak bývá upevněno památníky nebo spisy. Každé vypravování, zapsané jedno století po události může býti pokládáno za tradiční.

Tento způsob přenášení jest ovšem nejkolísavější, nejvíce vysazen změnám, upřílišování a jiným kazům: *fama crescit eundo*; ale neprávem by bylo tvrditi s Lockem a Baylem, že by z něho nebylo možno čerpati pravou jistotu. Všechno, co možno o něm říci, je to, že ho třeba podrobiti přísnější kritice.

2. Co se týká *pravidel*, podle nichž třeba hodnotiti tradici, dlužno zjišťovati:

a) Že fakta, o nichž v ní řeč, jsou *výjimečné důležitosti*; neboť obecně tradice není právoplatná leč pro události prvního řadu, schopné mocně a živě dojati ducha národů;

b) že byla *nepřetržitá*; hledáme na příklad, zda fakta, jichž vzpomíná, byla zvěčněna nějakou periodickou slavností; neboť historická tradice má

jen potud hodnotu, pokud můžeme sledovati její stopu až k očitým svědkům;

c) že je *stejnotvárná* (uniformní), alespoň v hlavních liniích, a že se neměnila u různých národů, i když tito národové měli rozličné mravy a zájmy;

d) že jí *nejsou na odpor* stálejší památníky historie;

e) konečně, byla-li v dané chvíli tato tradice zapísána v některém díle, zbývá učiniti kritiku i tohoto díla, a tázati se, pokud mu možno dáti víru.

Čl. II. — KRITIKA PAMÁTNÍKŮ.

§ 1. — *Definice.*

Ve smyslu nejobecnějším rozumí se *památníkem* (monument) každý předmět hmotný, jenž uchovává jakýmkoliv způsobem otisk minulých událostí a může posloužiti k tomu, aby byly opět vyvolány. Takovými jsou slavobrány, sloupy, reliefy, mince, zbraně, atd.

První podmínkou památníku jest, aby trval ve své *prvotní totožnosti*. Tak nápis, od něhož máme toliko kopii, ztrácí svou hodnotu *památníku*; přechází do řady *dokumentu*. Přes to však fotografická reprodukce by mohla uchovati něco z jeho prvního rázu.

Naopak jisté pergameny a úřední rukopisy au-

thentické, uchované ve své první totožnosti, mohou býti pokládány za pravé *památníky*, a posuzovány podle těchže pravidel: povaha papíru a inkoustu, tvar písmen, atd.

§ 2. — *Pravidla kritiky památníků.*

Nejprve třeba stanoviti jejich *authentičnost*. Třeba míti jistotu, že nejsou napodobeny, že nejsou nějakou umělou a pohrobní reprodukcí, nýbrž že přísluší opravdu *době* a *autoru*, jimž se přisuzují.

a) Dlužno bedlivě prozkoumati jejich *vnitřní* povahu, jako látku, z níž byly zhotoveny, styl, způsob práce, stav zachovalosti, atd.

Jest jasno, že památník, který nese znaky doby, nemůže býti dříve než tato doba; ale může býti pozdější, neboť starý tvar mohl býti později reprodukován.

Tak Champollion, objeviv jména Augustus a Tiberius, napsaná písmem hieroglyfickým na zdech chrámu v Denderah, mohl určit tento památník a zodiak, který jej zdobil, do prvních století naší éry.

b) Authentičnost památníku stanoví se ještě podle jistých znaků *zevnějších*. Prozkoumáme na příklad, zda historie o něm mluví a jej popisuje; zda místní tradice o něm jest stálá a jednohlasá; zda není v odporu s jinými památníky, známými již jako authentické, atd.

2. Jakmile jest autentičnost památníku stanovena, jsme jisti, že máme před sebou *pravého* svědka doby, národa, panovníka. Zbývá pak posouditi samo svědectví, ujistiti se, že *mluví pravdu*; neboť blud (klam) i lež mohou se vplížiti do památníků jako do slov a spisů; toho je dosti příkladů. Tak slavobrána Titova v Římě jest zřejmě dílem lichocení. Čteme na ní: *Urbem Hierosolymam omnino intentatam delevit*; a přece jest jisto, že již ho dobyl Pompejus: odtud jméno *Hierosolymarius*, jež se mu někdy v dějinách dává.

Jiný příklad novější: památný sloup velkého požáru Londýna (1661) měl nápis, jímž byli neprávem viněni katolíci, že jej založili. Tento nápis byl odklizen r. 1820, když se pomník opravoval.

Čl. III. — KRITIKA PSANÝCH DOKUMENTŮ.

V této formě přichází nám převážná většina svědectví, vztahujících se k minulým událostem.

Psané dokumenty jsou dvojího druhu:

a) Takové, jež výslovně chtějí uchovati paměť minulých událostí: letopisy, paměti, životopisy, dějiny ve vlastním smyslu slova, atd.;

b) Ty, jež nemají přímo úmyslu historii sloužiti: charty, zákony, rozsudky, protokoly, kupní a prodejní smlouvy, atd.

§ 1. — *Pravost* (hodnověrnost, autentičnost).

Prvně třeba zjistiti pravost dokumentu. Třeba ověřiti, zda jest opravdu z doby a od autora, je-
muž se přisuzuje. Právě tak jako u soudu, než se
přijme výpověď svědkova, dlužno zjistiti totož-
nost, aby se zvědělo, jakou hodnotu možno dáti
jeho svědectví; tak se to má i v dějinách.

Pravost ta se stanovuje:

1° *Kritikou vnitřní*, — totiž podle *vni-
terných* znaků.

a) Je *styl* opravdu stylem domnělého autora?
— Jest *jazyk* (slovník a skladba) opravdu jazykem
doby, do níž se dokument klade? — Jsou *formule*
takové, s nimiž se setkáváme v takových spisech
(formule kancelářské, *cursus*)?

b) Shodují se *myšlenky* (ideje), úvahy se vším
ostatním, co se týká povahy, výchovy, vyznání au-
torova?

c) Nečiní se tam zmínka o faktech nebo zvycích
zjevně pozdějších než doba, v níž žil?

2° *Kritikou zevní*, — totiž podle *zevněj-
ších* znaků.

a) Představuje dokument ve své zevní formě
znaky, vlastní době a prostředí, jimž jest přisuzo-
ván: písmo paleografické, látka, na níž jest psán,
atd? Tento druh kritiky, s kritikou formulí, výra-
zů a rčení stylových, pokud se týká diplomů a
chart, jsou předmětem vědy, zvané *diplomatičkou*.

b) Jest spis v některém authentickém seznamu děl autora, o němž se jedná?

c) Neuvedl některý pozdější spisovatel z něho výtahy s udáním jména autorova? Tak víme z výslovného svědectví Aristotelova, že *Republiku*, *Timeos*, *Phédon* a *Zákony* sepsal Platon; co se týká ostatních dialogů, ač nejsou obsaženy v tomto seznamu, jsou stejně od Platona, protože Aristoteles uvádí z nich celá místa.

d) Rozumí se samo sebou, že když některý dřívější spisovatel zmiňuje se o díle dobou pozdější, je to rozhodným důkazem, že není z doby, ani od autora, jemuž se dílo přisuzuje.

Pravost je stanovena. Toto dílo jest opravdu od Cicerona. Jsme už tím jisti, že svědectví jím pronášené jest správné? — Rozhodně nikoliv.

Arci, kdybychom měli v ruce přímo rukopis, zachovaný v jeho první totožnosti, otázka by byla rozřešena; ale máme jen kopii, která sama byla mnohokrát opisována; zbývá věděti, zda prvotní sepsání nebylo pozměněno, zkomoleno, zda nebyly do něho vpisovány přídavky. Jinými slovy, dílo jest opravdu od Cicerona a *jedině* od něho? — Toť otázka úplnosti, neporušenosti.

§ 2. — Úplnost a neporušenost dokumentu.

Jak se dostaneme od kopie, kterou máme, k originálu, který nemáme?

1. Jest jen jedna cesta: konfrontovati kopii nebo vydání, jež máme v rukou, s jinými kopiemi nebo s jinými vydáními. Souhlasí-li spolu, a že jinak nečerpaly z téhož pramene nebo nebyly opsány jedno z druhého, — vše nasvědčuje tomu, že dílo nebylo porušeno. Různí-li se, třeba srovnávati další kopie, a tak postupovati a dopídití se třeba až prvotního znění, jemuž přirozeně má se dáti přednost. Ostatně v textu důležitém a známém změny se obyčejně týkají jen věcí nepatrných.

2. Nemáme-li než kopii, pak dlužno srovnávati různá místa této kopie, a odvrhnouti ta, jež nejsou v souhlasu s celkem; ale můžeme je nahraditi jen domněnkami.

V celé této práci pochopí se úloha, již musí hráti hypothesis; šťastni hledající, když po mnohém zkoumání nejsou nuceni zůstatí jen při hypotese.

§ 3. — Závěrek.

Je-li pravost a úplnost díla stanovena možno usouditi, že obsahuje pravé svědectví toho neb onoho spisovatele.

To by stačilo, kdyby, jak tvrdí Pascal, nebylo účelem historie nic jiného než *vědětí to, co spisovatelé sepsali*; ale tak tomu není. Historik chce poznati pravdu o minulých událostech; proto také, když zná, co spisovatelé sepsali, chce ještě vědětí, zda to, co sepsali, jest pravdivé.

Proto bude hledati, mají-li *autoritu*, totiž *vědění a pravdomluvnost*, jedině nezbytné a dostatečné záruky pravdy jejich svědectví.

Historická kritika: kritika svědectví.

Než budeme pojednávati o autoritě svědkově, dlužno prozkoumati platnost samého svědectví.

Čl. I. PŘEDBĚŽNÉ PROZKOUMÁNÍ SVĚDECTVÍ.

1. Ačkoliv svědectví nedává se nikdy s vnitřní zřejmostí, která nás má k tomu, abychom je připustili bez jiného svědectví, může se státi, že nese s sebou důkazy své nepravdivosti, pro něž třeba je odvrhnouti *a priori*. Takovým by byl případ, kdyby fakt jím podávaný byl zřejmě kontradiktorní nebo vůbec nemožný.

Přes to však třeba se míti na pozoru a hned nebrati v podezření tyto domnělé nemožnosti, jež nemají často jiného pramene než osobní předpoklad, a raději si připomenouti že: *Pravdivé může často nebýti pravděpodobné.*

2. Opravdu, pravděpodobnost jest pojem podstatně subjektivní, jenž se mění pro každého člo-

věka podle stavu jeho vědomostí, neboť každý zovve pravděpodobným to, co se zdá ve shodě s představami, jež má v duchu. — Kdysi král Siamský posmíval se cestovateli, který mu vyprávěl o ledě, neboť pomýšlení na vodu pevnou se mu zdálo kontradiktorické. — Dlouho se též zamítalo jako nepravděpodobné padání kamenů s nebe. Na konci XVIII. století Akademie věd v Paříži rozhodla nepřijímati již žádnou zprávu o těchto domnělých faktech. A přece dnes kdo by pochyboval o aerolithech. Tu se hodí připomenouti si slovo Arago: »Tomu, kdo vně čírých věd mathematických pronáší slovo *nemožné*, chybí opatrnost.« —

Celkem možno arci říci, že čím který fakt se zdá pravdě nepodobnějším, tím máme větší právo a povinnost býti obezřeli v ocenění autority toho, kdo o něm něco tvrdí.

3. Fakt jest nepravděpodobný, pravil Seignobos, když není ve sporu než s historií nebo psychologií a sociologií, což jsou všechno vědy špatně ustavené... Je-li v konfliktu s *vědou*, stává se *zázrakem*... Jak máme tento konflikt odkliditi? Máme jej připustiti (fakt zázračný) po prozkoumání dokumentů, nebo jej odvrhnouti jako nemožný předběžnou otázkou?« Podle téhož spisovatele zázrak, a vůbec všechno *podivuhodné* má býti odvrženo bez zkoumání jako *nemožné* a nesrovnatelné se zákony věd ustavených: »Historicky, tak píše, ďábel jest mnohem řádněji dokázán

než Peisistrates: nemáme ni jediného slova některého vrstevníka, jenž by říkal, že viděl Peisistrata; tisíce »očitých svědků« prohlašuje, že viděli dábla; jest málo historických fakt, zakládajících se na takovém množství neodvislých svědectví. Přece však se již nezdráháme odvrhnouti dábla a připouštíme snadno Peisistrata. To proto, že jsoucnost dáblova byla by nesrovnatelná se zákony všech věd ustavených.«

— Co třeba mysliti o tomto pravidlu historické kritiky? — Bez rozpaků prohlašujeme, že jest libovolná a protivědecká. V případě zázraku vsutku *zákony* věd ustavených zůstávají netknuty, toliko jejich *aplikace* na ten neb onen případ se nestává, z nedostatku nutné podmínky, spolupůsobení první příčiny. O této okolnosti (jako ostatně o existenci a možném zásahu dáblově) vědy přírodní nic neříkají a říci co nemají, ale jsou povinny ji předpokládati, jinak by připouštěly nesmysl reálného faktu, existujícího bez dostatečného důvodu.

Předběžné odvrhnutí zázraku není tedy nikterak *vědou* požadováno; žádá si toho toliko protináboženský *předsudek*.

4. Předběžné prozkoumání svědectví jest ještě nutné, aby se zvědělo, na který bod se bude muset hlavně šetření shrnouti, a také proto, aby se použilo toho stupně přísnosti, jakého právě na to třeba. Snadno každý pochopí, že toto šetření bu-

de se značně lišiti podle toho, běží-li o svědectví *historické*, vztahující se na událost pozoruhodnou, veřejnou, snadnou k zjištění, nebo o svědectví *naukové*, vztahující se na otázku vědy, a předpokládající už tím zvláštní studie a kompetenci.

Čl. II. — ZKOUMÁNÍ SVĚDKA.

Kritika svědectví tedy konec konců sejde na to, že se zkoumá, zda svědek říká pravdu.

Člověk, ač zrozen pro pravdu, vždy ji ve svých řečech nevyjadřuje. Může se klamati, a může chtít klamati: omyl, blud a lež, takové nectnoty mohou porušovati hodnotu svědectví.

Svědék tvrdí nějaký fakt nebo pravdu; viděl však dobře tento fakt? Pochopil dobře pravdu, o níž píše? Nesedl na vějičku své obraznosti, Není sveden svými vášněmi? Nebo, i když sám není klamán, neměl právě zájem, aby klamal jiné? — Jinými slovy, *ví něco a mluví pravdu?* Na tyto dvě otázky se právě odnáší kritika svědectví, neboť vědomost a pravdomluvnost jsou dvě podmínky *authority* svědka, jinak řečeno práva, aby mu bylo možno věřiti. Když má svědek řádnou vědomost o věci, zná pravdu, a jsa pravdomluvný, svěruje mi správně, co ví: mohu tedy býti ujištěn, že jeho svědectví jest přímo výrazem pravdy.¹⁾

¹⁾ Vidíme, že celkem historická methoda, právě tak jako methoda věd experimentálních, spočívá zcela na principu pří-

Kterak si zjednáme jistotu o obou bodech, a podle kterých pravidel určíme hodnotu autority svědka? Mohou se naskytnouti dva případy: buď jest jen jeden svědek, nebo jich jest více.

§ 1. — *Svědék jediný.*

Abychom se ubezpečili o jeho vědomí a jeho

činnosti. V tom jest pravý vědecký základ víry ve svědectví. Reid tedy neprávem ji hledá v oněch prvotních pudech zvědavosti, věřivosti, pravdomluvnosti, jež jsou v základech každé rozumné přirozenosti.

Těž nejsou v právu ti, kdo svědectví staví do té spontanní indukce, jež nás má k tomu, abychom soudili lidi podle sebe, a domnívali se, že když mluví, počínají si jako my při všelijakých rozhovorech, nevážíce příliš své projevy.

Tu se matou dvě věci zcela odlišné, totiž: *psychologický* základ víry svědectví, jenž vykládá, proč *přirozeně* a fakticky má nás to k tomu, že bližnímu věříme, a základ *logický*, jenž působí, že mu *právem* věřiti máme. Stačí-li první naivnímu a spontannímu věření, jest naprosto nedostatečný k tomu, aby ospravedlnil věření uvážené a vědecké.

Ve skutečnosti logický základ víry ve svědectví není ani více nebo méně slepý instinkt, ani více nebo méně chvatná, unáhlená indukce, nýbrž dedukce přísně založená na principu příčinnosti. Opravdu, jako každý jiný zjev, i svědectví musí míti nějakou příčinu; tato příčina může býti toliko jedna ze tří následujících: omyl nebo konečně pravda faktu, o němž svědčí. Nuže, předmětem historické kritiky jest vyloučiti obě první hypotézy, a stanoviti, co vlastně svědek opravdu o věci ví a zda jest pravdomluvný. Až se ukáže *ojedinělá shoda* mezi faktem a jeho příčinou, tu nelze již o hodnotě (pravosti) svědectví pochybovati.

kompetenci, dlužno prozkoumati tři věci:

a) Jeho *intelektuální* schopnosti: jeho vyučení, pronikavost jeho ducha, jeho stupeň věřivosti (zda není třeba lehkověrný); dopouští se anachronismů, omylů v osobnostech nebo mate fakta, čímž jeho vypravování stává se nemožným?

b) Tážeme se, zda věc, o niž běží, byla na jeho dosah a taková, aby ho zajímala;

c) Zda, konečně, byl na takovém místě a v takovém postavení, aby se mohl o všem řádně poučiti.

2. Třeba míti jistotu o jeho *upřímnosti*, mohli mu, totiž dáti plnou důvěru, co se týká

a) jeho *mravního* charakteru: jeho počestnosti, jeho dřívějšího chování vůbec;

b) zvláště pak třeba míti bedlivý pozor na to, zda v otázce, o niž se jedná, nebyl nějak zaujatý, zda nechtěl pravdu znetvořiti.

— Často se stává, že i nejpečlivějším zkoumáním dospěje se jen k jakési pravděpodobnosti. Ne-ní-li v takovém případě možno slyšeti jiné svědky, jediné svědectví nestačí; ani u soudu nelze odsouditi obviněného, je-li jen jeden svědek. *Testis unus, testis nullus*, říká se v právnictví. Přes to však tento axiom nemá v historii a v životě absolutní hodnoty. I jeden svědek má svou platnost, třeba však ho pečlivěji zkoumati než když je svědků více, neboť u něho omyl je snadnější než u více. Omyl, nebo prostě nedostatečnost: v bitvě, na

příklad, jeden voják málo vidí; a generál může míti dosti důvodů, aby nesvědčil podle pravdy.

§ 2. — *Více svědků.*

Jsou dvě možnosti: buď jsou v souhlasu, nebo si odporují.

1. Je-li u svědků *souhlas* a jejich svědectví jsou-li neodvislá, totiž že nečerpali z téhož pramene, nebo že se nesmluvili předem majíce nějaký společný zájem, pak svědectví jejich jest pravdivé a hodné víry.

2. Jestliže si svědkové *odporují*, tu se váží zvláště svědectví ojedinelá, podle pravidel o svědku jediném, a přidáváme se k těm, jež skýtají největší záruky vědění a upřímnosti, byť byla ostatně méně četná.

Třeba též upozorniti na to, že počet svědků jest spíše zárukou pravdivosti než vědění; také jest zvláště rozhodný v historických svědectvích. Má méně hodnoty, když se jedná o svědectví naukové a vědecké. »Mnohost hlasů, pravil Descartes, není důkazem, jenž by něco vážil pro pravdy, jež se trochu lopotně objevují.« V takovém případě, poznamenal Galilei, »autorita jediného člověka spolehlivého, jenž podá dobré důvody, má větší cenu než jednosvorný souhlas těch, kdož tomu nic nerozumí.« — »Berberský kůň zcela sám, praví

Montaigne, rychleji poběhne než sto herek.«¹⁾)

Ostatně chápeme, že v historii, více ještě než ve vědách fysických bylo by často nemožno, přes všechny ostražitosti, dojíti k pravé jistotě; tu je třeba se spokojiti větší nebo menší pravděpodobností, zůstatí při domněnkách.

¹⁾ Při této příležitosti bude dobře říci slovo o logické hodnotě *všeobecného souhlasu*. Nesmí se upřílišovati a viděti v něm s Lamennaisem poslední kriterium každé pravdy; jiným bludem bylo by neceniti ho a tvrditi, s Baconem, že *všeobecný souhlas nic nedokazuje, že by byl spíše známkou bludu*.

Jest jisto, že v otázkách čistě vědeckých, jež předpokládají zvláštní studie, není dobře dovolávati se všeobecného souhlasu; v takových případech často vynášený *obecný zdravý smysl* mnoho neznamená, ba snadno představuje obecný blud. Ale když se pronáší o otázkách, jejichž znalost jest nevyhnutelná životu mravnímu a jež Bůh už proto musel dáti na dosah všech: jako na příklad život budoucí, podstatné rozeznávání dobra a zla, svobodná vůle, atd., tu nemůžeme popřítí, že jednohlasé tvrzení lidského rodu ustavuje autoritu prvního řádu.

Vskutku, v takovém množství lidí, v takové rozmanitosti obyčejů, výchovy, vášní a zájmů, jediné jest společné, lidská přirozenost; a tu všeobecný souhlas (morálně) lidstva může býti pokládán za svědectví samé přirozenosti. *Consensio omnium lex naturae putanda est*, praví Cicero. Nuže lidská příroda jest podstatně uzpůsobena pro pravdu; nezbytně k ní tíhne, jen když jest jí dostatečně předložena. Právě v tomto smyslu mohl Bernardin de Saint-Pierre říci, že není *všeobecného bludu*.

§ 3. — Závěrek.

Pravidla kritiky svědectví, o nichž jsme právě pojednali, při uplatňování bývají často velmi nesnadná:

a) pro *složitost* fysických a myslných dění svědka při pozorování toho neb onoho, byť sebe prostšího faktu: svědectví jeho bude záviseti vskutku od stavu jeho smyslů, jeho stupně vnímavosti (dojmovosti), jeho schopnosti chápati celky nebo detaily;

b) pro *literární genre*, který zvolí, a jež bude často nesnadno rozeznati;

c) pro *možné náhodné omyly*, jež mohou jeho svědectví býti na ujmu: lapsus paměti, neuvědomělé přepínání, osvětlení jen jedné strany otázky; různé vášně více nebo méně vědomé, jež znetvořují u něho smysl pro pravdu; žádost líbiti se, omlouvati se, mstíti se; láska k zázračnu, hnaná někdy až k mythomanií, atd.

Přídavek.

Argument negativní.

Argument negativní vyvozuje se z nedostatku svědectví hledíc buď k realitě *faktu*, přenášeného tradicí, buď k *authentičnosti dokumentu*.

I. — *Nepravé nebo neúplné theorie o hodnotě argumentu negativního.*

1. — Podle doktora ze Sorbonny, *Jeana de Launoy*, »jestliže nějaký fakt, jenž není bez důležitosti, byl pominut mlčením všemi spisovateli, a není-li zachován žádný památník, jenž by jej připomínal v době asi *dvou set let*, od doby, v níž se měl udati, musí býti pokládán za nepravý.«

2. Tato věta *Launoy* vyjadřuje bezměrnou důvěru v hodnotu argumentu negativního; proto také *Mabillon* domníval se, že jest povinnen jej doplniti: »jest nutno, dodává, abychom byli přečetli všechny spisovatele, z jejichž mlčení se tento argument vyvozuje, ale třeba také býti ujištěn, že jsme neztratili žádného z těch, kteří žili za jejich doby.« V tom jest jiná upřílišenost, jež znemožňuje skoro nadobro použití argumentu negativního.

3. *J. B. Thiers*, ten zase upadá do krajnosti ještě zjevnější, když stanovuje principem, že v mlčení současníků o faktu nebo dokumentu může býti nahrazen tvrzením jednoho člověka učeného a vážného, byť jakkoliv moderního.

II. — *Pravá hodnota negativního argumentu.*

1. K rozumnému používání argumentu negativního opatrnost zdá se nám diktovati následující závěrek:

Nemáme-li žádného soudobého svědectví fakta nebo o domýšleném autoru dokumentu, ocitáme se *hmotně* (materiálně) před argumentem negativním. Sám sebou tento argument neustavuje důkaz o nepravdivosti faktu nebo o neauthentičnosti dokumentu. Aby tomu tak bylo, bylo by třeba prokázati, že takový soudobý spisovatel:

a) nemohl nevědět o existenci toho faktu nebo dokumentu;

b) a že, když byl dán cíl, k němuž směřoval, měl se o něm zmíniti a že nebylo mu v tom ničím překáženo.

2. Osvětleme tuto nauku *příkladem*.

Kde kdo zná slavné proroctví, připisované svatému Malachiáši († 1148), v němž význačné události života a pontifikátu papežů, jež mají po sobě nastupovati až do skončení jejich úřadu náměstků Kristových, jsou vyznačeny hesly důmyslně složenými. Mezi jinými důvody¹⁾ proti authentično-

¹⁾ Jedním z podstatných znaků historické metody jest vyvoditi nebo alespoň sesílití a rozmnožití jistotu pomocí *sbíhavosti* důkazů čili jejich konkordance. Abychom měli jasný příklad tohoto negativního argumentu, uvedeme námitky Mourretovy proti tomuto proroctví:

1° „Jak přisouditi nadpřirozený původ proroctví, jež stavi do téže řady papeže a protipapeže, a jenž přes výrok Spasitelův upevňuje datum konce světa skoro na několik desítek let?

2° „Vyskytly se zjevné omyly v tomto domnělém proroctví.

3° „Toto domnělé proroctví Malachiášovo, uveřejněné tiskem prvně r. 1295, bylo podle Vacandarda složeno r. 1590,

sti tohoto proroctví F. Mourret uvádí též takovýto argument negativní: »Žádný spisovatel o něm nemluví před koncem XVI. století; svatý Bernard ve svém Životě Malachiášově (*Vita Malachiae*), napsaném, když proroctví již se splnilo pro volby Celestina II., Lucia II. a Evžena III., nečiní o něm ani nejmenší zmínky.«

(Ani to se nám nezdá důkazem proti proroctví. J. F.)

Jistě každý chápe, že používání tohoto negativního argumentu *ex silentio* vyžaduje veliké jemnosti. Třeba k němu *vědění, skromnosti a bystrosti psychologické*, aby se nezvrhl v rukou hrubých v jalové přetřásání všelijakých domněnek.

Skládání historie.

Kritika dokumentů hrá v historii tutéž úlohu jako pozorování ve vědách přírodních: staví nás

aby dopomohlo kandidatuře kardinála Simoncelliho. Jest o pravdu pozoruhodno, že až k Řehoři XIV. hesla lze dobře uplatnit. Heslo nástupce Urbana VII. mělo býti: *De antiquitate urbis*. V duchu padělatele hodilo se dokonale na kardinála Simoncelliho, narozeného v Orvietu (*urbs vetus*). Ale zvolení kardinála Sfondrata, rodáka Milánského, jenž si vzal jméno Řehoř XIV., učinilo z proroctví nevysvětlitelný logograf.” — Nás to nepřesvědčuje. Stačí probrati hesla ta až na naši dobu a uvidí se, jak byla vždy dosavad přiměřená. (J. F.)

před fakta náležitě zjištěná. Nuže, nestačí historikovi klásti vedle sebe fakta a vypravovati sled událostí na způsob letopisů (annalů), chce-li vytvořiti dílo vědecké:

a) Musí objeviti jejich vztahy vzájemných souvislostí a závislostí a seskupiti je tak, aby vedly k příčinám, jež je vysvětlují. — Toť předmětem *historie* ve vlastním smyslu slova.

b) Jest možno povznést se ještě výše a přejíti od poznávání těchto příčin k určení obecných zákonů, jež spravují sociální život lidstva; tím se vlastně teď zabývá t. zv. *věda sociální*.

c) Konečně mohou jeho tužby jíti ještě dále; odkrýti plán celku, poslání a osud národů, a svěsti v jednotu všechny události tohoto světa, podniknouti *filosofii historie*. — Takové jsou etapy vědy historické.

Čl. I. — HISTORIE VE VLASTNÍM SMYSLU SLOVA.

§ 1. — Úloha historikova ve skládání historie.

Historik, jenž sebral fakta a authentická svědectví, má před sebou dvojí problém:

a) Musí dosaditi z dohadů, kde je nedostatek svědectví;

b) Musí určití spojení a sřetězení fakt.

1. Ať jest sebe větší hojnost dokumentů, zbývá vždy vyplniti nějakou mezeru, aby se setkalo pásmo událostí podle toho, co jest o nich známo. Marně by se historik přičiňoval, dějiny by se staly nemožnými, kdyby nechtěl nic psáti, nic mysliti než to, co dají pozitivní dokumenty; byl by to jakýsi druh historického pozitivismu, tak neschopný rekonstituovati minulost, jako jest neschopný pozitivismus vědecký ustaviti vědu.

Jinak zase »naslouchati tiše textům, jak se vyjadřuje E. Renan, až se sblíží a utvoří celek, v němž by všechny části šťastně splynuly«, jest metoda fantaisistní, jež připomíná svobody vědy *a priori*.

Zbývají tedy dohady, *hypothesa*. Jako přírodopýtec, jenž se pokouší obnoviti zmizelý druh, historik může a má se k nim utéci, aby vyplnil mezery pozitivního dokumentu. Povinností jeho jest činiti tak s opatrností, na vážných základech, a vyznačiti pečlivě ve svých závěrcích, co bere z dokumentů, a co sám přidává, aby bylo vždy možno rozeznati a odděliti jisté poznatky vědy a vlastní jeho dohady, byť se sebe více podobaly pravdě.

2. Pak musí historik podati příčiny, odhaliti pohnutky a skryté vzpruhy událostí, jež vyličuje. To jest nejpalcivější stránka jeho úkolu; neboť tyto příčiny jsou nejčastěji velmi složité. Jsou zvláštní a vedlejší, uvážené a nahodilé, jako vůle knížete nebo rozhodnutí shromáždění, sněmů, jsou pak

také obecné jako fyzické prostředí, stav mravů a vzdělanosti, vlastní temperament rasy, povaha institucí, historická solidarita, atd.

Historik bude tedy povinen podati v jisté míře psychologii celého národa, nebo aspoň osobností, jež měly největší vliv na jeho osudy, aby rozpletl myšlenky, úmysly, vášně, jež přivodily události, o nichž vypravuje. Bude mu pracovati s *indukcí*, jež od vnějších skutků ho převede k úmyslům, které je inspirují, a s *dedukcí*, jež vyvozuje důsledky z návěstí již stanovených, buď skrze pozitivní dokumenty, buď skrze hypotesu a analogické usuzování.

Vidíme, jak se v tom slučuje velmi delikátně obraznost a učenost, umění a věda; takže historie ve svých hlavních obrysech («ve velkých liniích») jest naprosto jistá, ve faktech pak druhého řádu dopřává ze všech věd nejširší pole pravděpodobnosti a možnostem v mezích těchto hlavních linií.

§ 2. — *Různé způsoby psaní dějin.*

1. Jest způsob starých, kteří ve vypravování fakt libovali si v tom, že se snažili *líbiti se* nebo *moralisovati*. Historie takto pojatá mívala spíše ráz díla literárního, v němž obraznost měla volný rozlet, kdežto události jakoby byly pro historika jen thematem krásných výjevů a skvělých řečí, ale k nimž kritika jakoby nejčastěji neměla přístupu.

Takovým byl způsob Tita Livia; tak vypravovali kronikáři středověku a většina historiků Renaissance.

2. Opačným je způsob moderní, jež se snaží učiniti z historie pouhou věc *erudice* (učenosti). Tady se historik stará jen o to, aby poučil neosobním a přísně objektivním výkladem o faktech. Také hlavní slovo v tomto postupu mají dokumenty, jež předvádí jak jen možno v jejich formě prvotní, zůstává čtenáři, ať si sám posoudí kusy autentické.

3. Ideálem jest, aby oba tyto způsoby splynuly nebo raději, aby jeden opravoval a doplňoval druhý, a tak aby se stala historie jak poučnou (instruktivní), tak zajímavou. »Každá skladba historická, pravil Augustin Thiery, jest jak dílem umění tak dílem erudice.«

Jakožto dílo vědy, bez níž není historie historií hodnou tohoto jména, záleží především v tom, že aplikuje přísně pravidla kritiky v stanovení fakt, pak hledá příčiny, jež je mezi sebou spojují, a pokud to látka dovoluje, určuje zákony, jimiž se řídí.

Dílem umění bude, když, rozlišivši napřed fakta podstatná od fakt nahodilých, seskupí je v stavby řídící se vkusem a to podle důležitosti, aby z nich vyšel obraz, jenž minulost vyvolává ze sutin a oživuje ji před našimi zraky, aniž se bojíc tu a tam formulovati nějaký úsudek, motivovaný na morální hodnotě událostí a odpovědnosti jejich autorů.

Čl. III. — FILOSOFIE HISTORIE.

Když historik, objímaje jedním pohledem všechny věky a všechny země, pokouší se svésti k jednotě příčiny a cíle všechny události tohoto světa, dělá to, co můžeme zváti *filosofií* neboli metafysikou historie.

§ 1. — *Její princip.*

1. V tom smyslu filosofie historie vychází z toho nesporného principu, že nad příčinami zvláštními, přechodnými, mnohými, jež jsou předmětem ve vlastním smyslu slova; nad svobodnou vůlí jednotlivců, kteří určují každou událost, nad velkými zákony sociálními, jež řídí život národů, jest příčina svrchovaná, zákon nejvyšší, jenž ovládá celek těchto událostí se zřetelem na cíl jediný. Hledání této nejvyšší příčiny, toho nejzazšího cíle, tohoto velkolepého, grandiosního zákona, ustavuje vlastní předmět metafysiky historie.

2. Tento problém jest jistotně nejrozsáhlejší a nejnaléhavější; nikdo nemá pokládati jej za chimerický, leda že by popíral božskou prozřetelnost a lidskou svobodu.

Nuže, *deista*, popíraje zasahování Boha do lidských záležitostí, vydává svět na pospas náhodě; pak není žádného plánu v historii, žádného zákona ani zřetězení mezi fakty: je pak jen nepořádek

a nepředvídané. Jinak zase *determinista*, popíraje svobodu, činí z historie pouhou geometrii, v níž se události váží na sebe s nevyhnutelnou, nezdolnou nutností, jako tolik pouček, jež se rozvinují.

Ještě jednou, je-li Prozřetelnost a je-li člověk svobodný, existuje v historii plán, který nemůže člověk podle své libovůle měniti, k jehož uskutečnění může a má spolupůsobiti. Jak pravil Balzac: »V dramatu historie Bůh jest poetou, lidé nejsou než herci, a veliké kusy, jež se hrají na zemi, byly skládány v nebi.«

§ 2. — *Jaký je tento plán, a jaký jest tento zákon?*

Právě tady se hledí uplatniti duch systému. Otázka ta rozbíhá se ve dvojím směru; tím vzniká dvojí hledisko.

1. Jedni spíše hledali zákon pohybu historie a *příčinu*, jež určuje konec konců všechny události, jež jej skládají.

a) *Vico* vkládá tento poslední důvod do *lidské přírody*, jež, zůstávajíc sama sobě totožnou, přivozuje fatálně a periodicky tytéž revoluce. K tomuto výkladu se váže výklad *A. Comté*-a a jeho domnělý zákon tří stavů.

b) *Herder* vysvětluje rozličnost historických událostí *přírodou vnější*, jež vytváří způsobnosti, jež pozměňuje ideje a tím i činnosti. *Montesquieu* též přisuzuje »podnebí více vlivu než zákonodár-

cům«. Stejně *Taine* měl za to, že lze vysvětliti rozličnost událostí a povah *rasou*, *prostředím* a *okamžikem* (momentem).

2. Jiní myslitelé hledali ne již příčinu domněle účinnou, nýbrž *konce* historie, a nejvyšší cíl, k němuž se sbíhají všechny lidské události. *Bossuet*, jsa v tom pokračovatelem svatého *Augustina* (*Město Boží*), přistupuje k tomuto problému v jeho velebné plnosti. Jeho genius mu ukazuje Boha, vedoucího všechny věci se zřetelem na příští Spasitele, k zřízení a konečnému vítězství jeho Církve. A vskutku, jak připustiti jiné řešení, když věříme ve Vtělení Slova?

3. Nemůžeme lépe zakončiti a shrnouti tuto otázku než citující vyznání víry jednoho z nejznamenitějších historiků. »Jsem křesťan, praví *Lenormant*, a hlasitě to prohlašuju: vidím v annálech lidstva plán prozřetelnostní, který lze sledovati ve všech stoletích a ve všech střídáních společností. Poznávám v nich opět a opět úmysly Boha, dbajícího s úctou svobody lidí, a činícího nepřekonatelně své dílo jejich svobodnými rukama, skoro vždy bez jejich vědomí, a často proti jejich záměrům. Pro mne jako pro všechny křesťany starověká historie celá celičká jest přípravou, historie moderní důsledkem božské oběti na Golgotě.« (*Histoire ancienne de l'Orient jusqu'aux guerres Médiques*. — Předmluva.)

ZD. ŘEZNÍČEK

ADVENTNÍ

Duje vítr z úžlabin,
šedivé dny do tmy honí,
pavouk noci souká stín,
holé stromy odevzdaně kloní
smutek větví do travin.
Ztvrdly cesty poutníkům,
uzavřen je země klín,
pozdrav kosům, stehlíkům,
posílají trsy jeřabin.

Přízi stříbrnatou tkají
sněžné panny přadleny,
zachumlány v jinotaji,
v nachu kamen zasněny,
děti bájím naslouchají.
Došky střech vítají zimu,
pahorky a stráně umlkají,
hvězdy ukazují příchozímu
cestu k pohostinné stáji.

Za humny se hájek bělá,
divná úzkost jímá duši,
čistá záře padá na anděla,
co je živé, blaho tuší,
rozjasňuje zachmuřená čela.
Teplá vůně proudí chlívem,
bílá něha lesy obestřela,
zadumal se drotar nad Betlémem,
koleda se krajem rozezněla.

ZASNĚŽENÁ POLE

Obzory zamlžených modří jiskřících
skrytými paprsky sluncí ve mracích
dech vysílají květů ledových
a tiché usmíření věřících.

Sten větrů usedavý zaklet v nich –
legendy zvoníc došků zavátých,
a síla pokory na křídlech rozpjatých
utkvívá lehce v prachu bílých lích.

ZÁKLADY POLITIKY

Nebudeme si naříkati, že jsme nezměnili lidi, nebudeme si naříkati, že jsme nezměnili vládu! A přece, neviděli jsme nikdy Společnost u větším nebezpečí. – Co třeba tedy usouditi? – To, že naše mravy, a nikoliv zákony nebo vlády, jest dlužno především změnit. Naše zákony, naše vláda, tot my: hle, co nechceme za nic pochopiti. Marnivost Francie svrhuje zlo na instituce. Pokrytectví, jež skrývá popření ctnosti. Zreformujme se, a moc, stále naše, vnese do záležitostí ctnosti, jež budeme míti.

Jest to také příliš jednoduché! Obviňovati vlády, že zplodily všechna zla. Na tuto myšlenku revoluce propuká. Povstává nová vláda, by ploidila všechna zla. Zítra zasáhnuti jsme podi-

vem, když vidíme, že zlo zůstalo zlem; potom jsme zděšeni vidouce, že naše zla se rozmohla a zvětšila!

Nikoliv, vlády nepůsobily zla, avšak naše zkaženost. Ani nové vlády nebudou ploditi dobra, nýbrž jedině naše ctnost. Svět neklesá do záhuby, leda když svrhuje na jiného chybu. Lidé, kdy zvíme, že není, než ctnost? Všechny ony systémy byly tu k vůli tomu, aby se uvěřilo, že možno prospívati bez ní.

Nedovolávejme se již moci, dovolávejme se sebe samých. Kdyby se stalo, co bylo věštěno, přirozenost naše byla by ztracena. Nahradí-li zákon mravnost, mravnost není již zákonem. Dospěje-li moc až tam, posadí se na místo nás samých. Pokrok Společnosti jest otázkou svědomí a nikoli vzrůstu moci. Dnes ještě velké naděje skládají se na Ústavu; nuže, založme naději na ctnosti.

Zda-li vám politikové řeknou cíl věcí?

Což není cílem zákona mravního vymaniti člověka z poddanství smyslů, aby mohl býti uveden pod vládu Boha? Není-liž cílem zákona občanského osvoboditi jednotlivce od útisku zlých, aby uvedl své skutky v harmonii se zákonem mravním? Konečně není-liž cílem politického zákona uvolnění občana od jakéhokoliv donucení se strany vlády v plnění jeho povinností?

Co říci o těch duchaplných, kteří chtějí vecpati každý zákon mravní, náboženský a ekonomický do svého zákona politického? Domnívají se, že jsme dobří, a chtějí vše uložit v zákon. Jest jedna věc, o které nám nepraví ničeho: Když přesvědčení náboženská existují a když mravnost ovládá každé individuum, stává se neúčinným zákonu politickému omezovati svobodu každého. Naopak, když přesvědčení náboženská mizí a když mravnost pohasíná, jest nemožno, aby zákon pozitivní nepřišel nahradit

zákona mravního. Nuže, v tom spočívá utiskování. Když duše ztratila svůj regulátor, Společnost jí nějaký uloží. Dokonalá poslušnost mravního zákona učinila by zbytečným použitím síly. *Hříchové lidi množí vladaře, řeklo Písmo.*)*

Vždyť oni nevědí, ani odkud pochází potřeba moci na zemi, ani jak odtud zmizí. Oni nevědí dokonce ani, jak se vyšlo ze Starověku. Důkazem toho jest, že vás tam vedou, aniž byste věděli a aniž by to věděli oni sami. Co pak mohou vědět o společnosti? O člověku nevědí ničeho. A co by mohli věděti o člověku? Vždyť již neúčtují s Bohem.

Člověk nepochází z tohoto světa. Theologie jest první z věd politických. Nuže, dnes mužové politiky neznají ani Theologie, jež jest věda božská, ani moudrosti, jež jest věda spravedlnosti, ani dějin, jež jsou vědou možného.

* Propter peccata terae, multi principes ejus; propter sapientiam, vita ducis longior erit. (Prov. 28, 2.)

Protože se člověk utváří zároveň z božského, spravedlna a možného, oni nevědí ničeho o člověku.

A protože ontologie, neboli božské, není než zákon čerpaný ve svém zřídle, protože moudrost nebo spravedlnost není než zákon, pokud vchází do naší duše; protože historie, neboli zkušenost není zákonem, leda potud, pokud měří, co se dá v přítomnosti činiti — lidé nevědouce tyto tři věci, nezmohou ničeho pro člověka.

Tuto přepínají nebo popírají minulost.

Minulost, toť možné; možné měřené lidskou přirozeností. Budoucnost ji nepřekoná.

Ale zdaž tuší vše, co natropila Společnost? Vědí-liž, že skládá se přesně z jediných prostředků, jež by dovedly člověka do budoucnosti a to do té budoucnosti, s kterou jejich příliš slabý duch zmetá, protože ji počal příliš daleko od pravdy?

Lidé, kteří nemají Víry, nemají v sobě velkých zásad, leda jen literárního druhu. Oni obracejí kupředu svou obrazotvornost místo své duše. Nenalézajíce již velikosti v sobě, čerpají ji ze vzpomínek erudice. Pak jdou velemoudře z hlupství do hlupství, činíce pokroky uprostřed událostí, jako mrtvý v klíně živých. Na konec jsou ohromeni, že pracovali celý svůj život aniž by zůstavili nějaké ideje nebo nějakého činu po sobě*).

Vládnouti konec konců toť umění přivést všechny lidi ke ctnosti. Věda jest nám toliko k tomu dána, abychom se vystříhali falešných kroků. A jestli ti, kteří vládnou, nemají duše v dobru, ztrácí se ve své vládě. Bez vědy, byť dobrý, nestačí k tomu, aby vládl. Avšak kdo

*) Vyjma světce a muže pravého genia – taková jest historie státníků, historiků, publicistů a literátů ve Francii. Renaissance je oslepila (zrovna jako krále) hned po králích. A oni zas oslepují dav.

ctností se nehonosí, tomu i věda chybí. Kdo stále směřoval k dobru, ví, kam třeba vrhnouti zákony.

Všechna fakta upínají se k Nekonečnu: jedny těsněji, druhé z pozdáli. Ten, který toho nepostřehl, nesvede mnoho pro věci lidské. Lidé dovedli veslovati před Kolumbem; nenapadlo jim, by plouli do Nového Světa.

Není dnes mužů činu, protože není mužů vznešené meditace, vysoké nauky. A není vznešených teorií, protože vědomí odepřelo zkoumati veliká fakta. Náboženská přesvědčení nepanovala již na vyšinách ducha, vahadlo ustavičně se dotýkalo země. Napoleon podlehl, protože neviděl než fakta; zahynul ideami. Dnes jest tomu naopak. Po těchto osmnáct posledních let ideje se nadmíru rozmnožily, a však z vlastního předení ducha, a aniž by se přidržovaly skutečnosti. Následkem toho, že přitáhnul všechny myšlenky k sobě, člověk je

oderval od jejich základu. Fakt není ničím bez
theorie, theorie ničím bez faktu: státník nemůže
býti bez oné ani bez tohoto.

Ale fakta bleskem zazáří; lidé zůstavší dole je
uzří. Pravda nás nalezne...

Z franc. přel. P. J. P.

PŮLNOČNÍ MŠE DUCHŮ

Můj dědeček, starý Chatton vracel se z Paimpolu, kde si byl pro peníze. Bylo to na Štědrý den. Sněžilo již od rána. Vše bylo bílé, cesta, pole i meze. Obávaje se, aby nezbloudil s cesty, poněvadž ji nebylo vidět, dědeček nechal koně jíti volně, neboť kůň cestu dobře znal.

Když přijel k zříceninám staré kaple, která stála u cesty na břehu trieuxském, uslyšel bítí půlnoc. A hned začal zvon pronikavým hlasem zvoniti jakoby na mši.

„Hle,“ pomyslí si dědeček, „opravili kapli svatého Křištofa. Toho jsem si dnes ráno nevšiml, když jsem tudy jel. Nedíval jsem se v tu stranu.“ Zvon stále zvonil.

Dědeček se šel podívat, co to znamená.

Kaple stála ve světle měsíčním jakoby zcela nová. Uvnitř se svítilo a načervenalé světlo svíček ozařovalo barevná okna kaple.

Dědeček Chatton sestoupil s koně a přivázal ho k plotu, který byl kolem kaple a vstoupil do domu světcova.

Byl plný lidí a všichni ti lidé byli pohrouženi v rozjímání. Ani zakašláni tam nebylo slyšet, které obyčejně rušívá ticho kostelní.

Stařec poklekl na dlaždici vzadu v kostele.

Kněz byl u oltáře. Ministrant přecházel sem i tam za mřížkou presbytáře.

Dědeček si pomyslíl:

„Alespoň jsem nepromeškal půlnoční mši.“

A jal se modliti za všechny příbuzné, jak je zvykem, kteří mu zemřeli.

A tu kněz se obrátil k přítomným jako by chtěl žehnati. Dědeček si všiml, že jeho oči podivně zářily. Zvláštní bylo to, že ty oči se zdály v celém tom zástupu pozorovati jenom jeho, Chattona a upřeně na něm spočinuly.

Bylo to právě tehdy, když dědeček pocítil jakousi stísněnost.

Kněz vzal hostii z ciboria a drže ji mezi prsty zeptal se dutým hlasem:

„Je tu někdo, kdo může *přijímati*?“

Nikdo neodpověděl.

Kněz po třikrát opakoval tuto otázku. Naprosté ticho bylo mezi věřícími. Tu dědeček Chatton povstal. Byl rozhořčen, že všichni ti lidé zůstávají neteční k slovům knězovým.

„Na mou věru, pane faráři,“ zvolal, „vyzpoví-

dal jsem se dnes ráno než jsem se vydal na cestu. Chtěl jsem jít zítra na Hod Boží k přijímání, ale, je-li vám to vhod, jsem připraven k přijetí Těla a Krve Našeho Pána Ježíše Krista.“

Zatím co dědeček procházel zástupem, aby si klekl ke mřížce u oltáře, kněz sestupoval s oltářních stupňů.

„Žehnám ti Chattone,“ řekl kněz, když dědeček požil Hostii. „Jedné vánoční noci, kdy právě sněžilo jako dnes, odepřel jsem donést poslední posilu umírajícímu. Hle, je tomu třista let. Abych byl vysvobozen, bylo třeba, aby někdo živý přijal svaté přijímání z mých rukou. Děkuju ti, vysvobozuješ mne a zároveň vysvobozuješ všechny duše zemřelých, jež jsou zde přítomny. Na shledanou, Chattone, na brzkou shledanou v Ráji.“

Sotva řekl tato slova, svíce zhasly.

Dědeček se ocitl sám v zříceninách budovy, jejíž střechou bylo jenom nebe. Byl sám uprostřed vysokých ostružníků a trsů kopřiv, které se rozrůstaly všude po zemi zřícené kaple. Musel se hodně namáhat, aby se odtud dostal. Vsedl na koně a pokračoval v cestě.

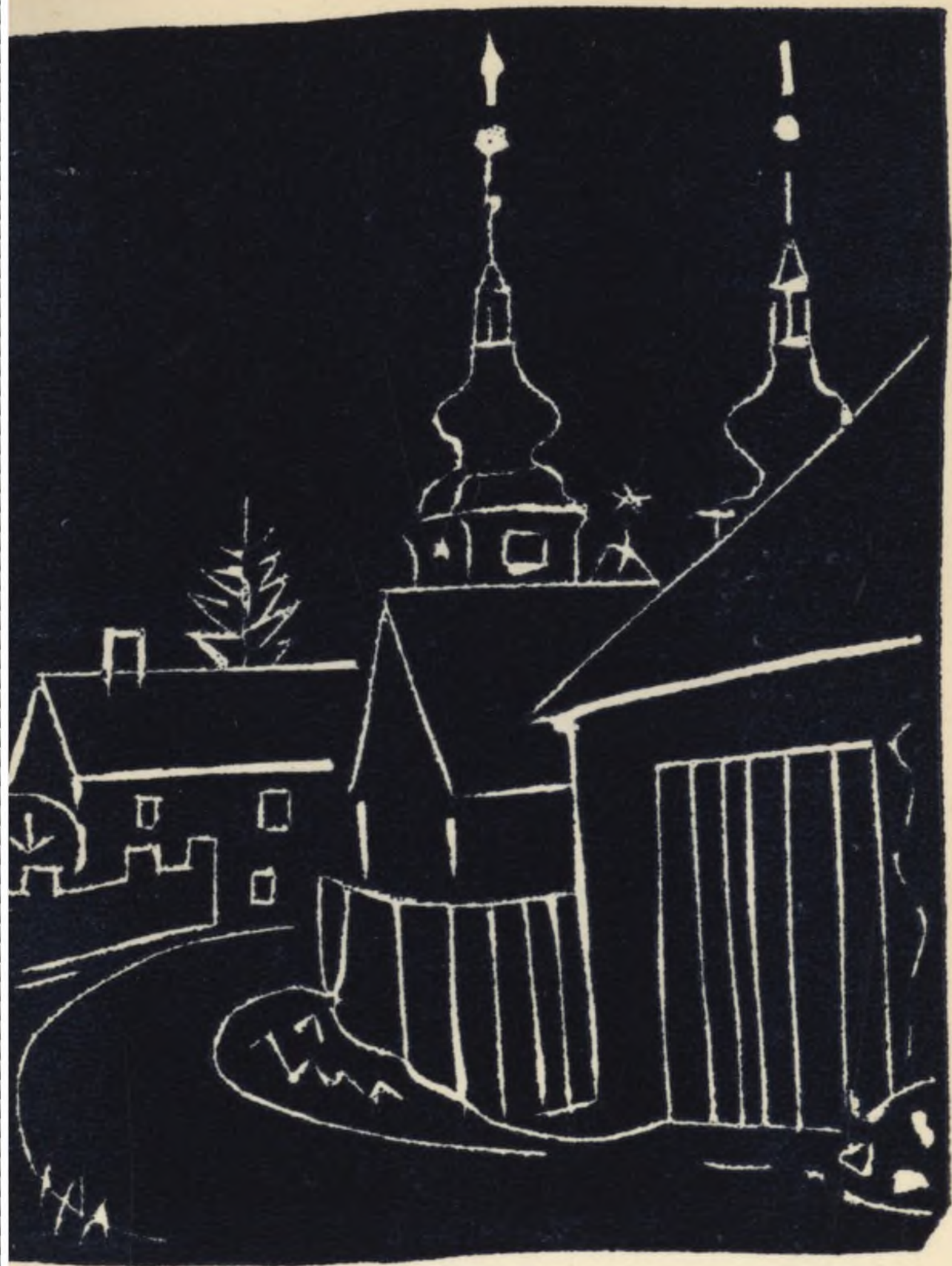
Když se dostal domů, řekl ženě:

„Jest třeba, abys očekávala mou smrt a nebyla

tím překvapena. Už jsem byl zaopatřen. Ale raduj se z toho, neboť toto zaopatření má mne přivést rovnou do Ráje.“

Za čtrnáct dní zemřel.

Z franc. E. F.

Odejmi ode mne hluk písni svých,
a zpěvu loutny tvé nebudu poslouchati.

(*Amos 5, 23.*)

O ZPĚVU KOSTELNÍM

Ačkoli dobře zřízený chorál každé hudbě v kostele předčí, protože na něm i lid může bráti podíl, přece dopustila svatá Církev katolická i hudbě figurální přístup do chrámů. Když se však v šestnáctém století potvorné fugy do hudby vloudily a všechnu ušlechtilou prostotu zpěvu církevního zapuditi hrozily, uzavřel posléze papež Marcellus II. z kostela vesměs vypověděti hudbu nástrojní. Než ale ta záповěď přišla k prohlášení, žádal Palestrina svatého Otce o dovolení, aby směl v jeho přítomnosti provozovati mši podle pravého církevního smyslu složenou. Nebyv oslyšen, vyvedl na neděli velikonoční roku 1555. slavnou šestihlasou mši, známou pod názvem *Papae Marcelli*, kteráž takové pochvaly došla, že papež, docela ukojen hudbu figurální při službách Božích opět povolil. Později opět u nás začínali mnozí hudební skladatelé na fugách mnoho sobě zakládati, hodlajíce tím, v svatyních neslušným, hlasů se o závod honěním dokázati svou mistrností. Někteří správcové kůru nejsouce k původnímu skládání povolání, i v kostelích sobě provozovati

dovolovali arie z nejrozmařilejších oper, ano i hudební obrazy bitev a bouří, proměňivše toliko světský text za církevní, kterému častěji nerozuměvše mísili černé s bílým, a tudíž jednak bujnými a rozkošnými melodiemi, jednak korybantským hlukem naplňovali domy Boží, pohoršujíce lid, ježž měli vzdělávati.

K odstranění těchto neřestí ustavili roku 1826. někteří umění hudebního milovní muži společnost, kteráž za hlavní účel sobě pokládá přispívati k rozšíření pravé kostelní hudby a ze svatyň vymístiti všeliké kusy, jež by se spíše k operám a koncertům hodily.

Jest to utěšený úkaz, že právě tehdaž, když se lhostejnost k zevnitřním obřadům církevním, pohřichu i mezi katolíky jeviti počala, muži, ušlechtilým vkusem a všestrannou vzdělaností výteční, k zvelebení služeb Božích nápomocnými býti se snažili. Jejich chvalitebnému počínání nemohl Nejdůstojnější arcibiskup svou ochranu odepříti. Posléze i jeho cís. král. Jasnost vše dobré nejúčinněji podporující, zřízení spolku toho 10. srpna 1826 potvrditi ráčil. Potom se společnost ta pod jménem »Pražská Jednota k zvelebení kostelní hudby« veřejně ohlásila. Nejhlavnější pražští kapelní mistři: Tomášek, Triebensee, Weber, Witásek a Pixis k ředitelství po střídě bývají pozváni, pod jejichž správou nejméně 120 hudců stávalo.

Opatrným volením příslušných hudebních kusů a důstojným jich provozováním věrně směřoval spolek ten k svému vznešenému cíli, který jiný býti nemůže, leč živé, duši hluboko pronikající představení nejhlavnějších modliteb a zpěvů církevních, a tím samým povzbuzení oněch nábožných hnutí, s kterýmiž obec křesťanská posvátnému konání přítomna býti má. Tento účinek ovšem také od povahy jednoho každého více méně závisí. Avšak jak mdlí a slabí jsme všichni smrtelníci! Smyslové naši těkaví jsou, i srdce také často prázdno bývá té vroucí lásky k Stvořiteli našemu, s kterouž jak vůbec všechny nábožné skutky vykonávati, tak rovněž zpívati, aneb (v duchu spolu prozpěvující, nebo modlíce se) posvátnému zpěvu a hudbě přítomni býti máme. Svatý Augustin naříká, že se člověk snadno půvabu harmonie oddává; ano vyznává, že sám častěji více hudbou (melodijí), než smyslem zpěvu proniknut býval. Kéž bychom z ohledu toho neměli větší příčiny naříkati na věk náš! Časopisy a novinami se již zveme do kostelů, takže by se zdáti mohlo, že tehdáž jen navštěvujeme svatyni Boží, když tam slavnou Haydnovu mši, Mozartovo Requiem atd. slyšeti doufáme. Pro samu hudbu a zpěv větší pozor obracíme na kůr, než na oltář, kdež se koná oběť nejsvětější; ani zvonek znamení dávající, že se kořiti mají spasenci Spasiteli

svému, skrytému v nevyzpytatelné Svátosti, nevytrhne nás, osvícené světlem pokrokového století, z esthetického rozebírání minulého Benediktus; ano málo chybí, abychom zachvácení enthusiasmem hlučnou chválu tleskali výborně provedenému Dona, a vyvolávali ty, kteří nebo které svými soloparty nás jímali; bezděčně pozorující, jak semo tamo sprosták kleče se modlí, neznaje způsobů v hernách obyčejných. Proč medle takoví entusiasté nesjednávají sobě častěji mimo kostel koncert duchovní? Tamť volno rozbírat, měřiti a vážiti mistrnost hudební komposice; tamť netřeba tajiti rozkoš v prsech soužených; tamť nebráněno chválu ústy hlásati a dlaněmi tleskati dle libosti. V chrámech křesťanských není hudba pouhá Musa, v jejížto ideální kráse člověku se lze kochati; tamť jest vyšší Cherubím, na jehožto perutích duše se vznáší nad mračné oblaky tohoto pomínutelného světa k stánkům světějším, kdež nadzemskou nadšena láskou, spojuje svůj hlas s hlasy duchů čistých, prozpěvujících neskonalou slávu Nejsvětějšimu! Dům můj dům modlitby jest, praví Hospodin. Nečiňmež tedy domy Boží pouhými posluchárnami hudby! Osvícenými býti se domnívajíce, dejme svítiti světlo své před jinými, aby povzbuzeni naším příkladem spolu chválili a velebili Otce, jenž jest v nebesích.

POZNÁMKY

(Do Archů v lednu 1946 shromáždil J. V. F.)

Dřevopleň smrkový. Všechny noviny u nás spotřebují za rok průměrně 330.000 metrických centů rotačního papíru (psáno r. 1937!), a tudíž i přibližně stejné množství buničiny. K výrobě jedné tuny celulosy je potřebí 5 krychlových metrů brusného dřeva; spotřebuje tedy rotační papír dohromady 165.000 kubických metrů brusného dřeva. Avšak úplné vykácení 1 ha 60–80 letého lesa dává sice 500 m³ dřeva, ale jen 100 m³ dřeva brusného, z něhož se dělá papír. Pohltí tudíž u nás rotačky každoročně 1650 ha lesa, čili 11¹/₂ % celé výroby brusného dřeva jaká byla na př. v r. 1930. To je arci číslo více méně teoretické, neboť zákon dovoluje zhodnocení jen přirozeného přírůstku lesa, takže denní tisk spotřebuje pro sebe vlastně brusného dřeva z každoročních přírůstků 250.000 ha lesa. To znamená, že roste jen a jen pro noviny 17% celé lesní plochy Čech. Samostatných pět největších pražských deníků spotřebuje včetně poledníků a mutací ročně 2000 vagonů rotačního papíru, resp. buničiny. Následkem toho bylo by nutno vykácet ročně jen pro ně 1000 ha mýtného lesa na holoseč, nebo reserovat zase jen pro ně roční přírůstek brusného dřeva z rozlohy téměř 165.000 ha lesa. Na této ploše by bylo možno odstřeliti ročně 250 jele-

nů, 2000 kusů srnčího, 115 kusů zvěře černé, 17.400 bažantů a 600 lišek. Ve skutečnosti se na ní odstřelují nanejvýš tučné kachny. (Jod.)

Ti, kdož do nekonečna množí denní i týdenní tisk napomínající při tom stále k šetření papírem, je-li ho potřeba na pořádnou věc, neměli by se již pozastavit nad tímto faktem? O tom, jakou zkázu jejich osudná činnost natropí v duších nebudem jim teď mluvit; před tím bylo již dosti varováno. Ale dnes, kdy není čím topit a mnoho lidí trpí zimou, neměli by se pozastavit nad tou spoustou, jakou natropí v lesích? V těch výpočtech ještě není zahrnuta ona záplava plakátů, na něž by pomalu nestačily ploty našich vesnic, kdyby je dobrodinec vítr zavčas neodklidil. Nejsou tam také zahrnuty ony obrázkové i neobrázkové týdeníky, jež se tak nevídaně rozmohly, že se tlačí i do nejzapadlejších dědin, aby zkazily, co tu ještě dobrého zbylo. Pýcha a sebepřeceňování vnuká dnes více než kdy před tím kdekomu domněnku, že je povolán k »řešení dobových problémů«. A jakou měrou vzrůstá tato armáda pisálků, takovou měrou se množí tisk, aby byl s to pojmuti všechny ty divné výplody, hodné mozku p. Soliveau-a, který, jak ho popisuje Masson, má, nebo správně: prý má dar slova, totiž schopnost článkovati jistý počet slovíček na *-imus*, *-ání* a j. Tato slůvka lze mezi sebou zaměňo-

vati. Jejich spojování uniká zákonům logiky. Ano, takové to často je, ale podaří-li se slova spojit tak, že vznikne slovní smysl, to potom věc dopadne hůř než v té pohádce o pastýřovi, kde se usnesli, aby celá obec chodila pořádkou vždy k jednomu sousedovi jíst, »aby méně utratili«. Tedy důvod zcela rozumný. Ale to bylo v pohádce a sousedé, když poznali, že »všechno snědli a přece se ještě nenajedli«, zařídili další jednání podle toho a usnesli se, aby se zase každý sám živil. Nedávno jsme viděli návrh jakési veřejné duše na zřízení »společenských jídelen«, aby prý se žena mohla věnovat »zájmům všelidským«. Kvůli takovýmto a podobným zmatenostem se rozšiřuje tisk a lesy hynou. A ty obrázkové týdeníky? Fotografie strašných následků války, trosky a bída vesměrná; pod obrázky vtipkování, krokodilí slzení nebo sentimentální výlevy. Na dně sentimentality je krutost, praví Hello; také vidíte v těchto časopisech vedle hromad mrtvol, většinou umořených hladem, v jedné změti rozchechtané tváře, požírající krajíce namazaného chleba; nadpis pod obrázkem upozorňuje, že jim chutná. Hle, radost nad dobrým vyžíráním! – Při pohledu na celostránkové fotografie »školní mládeže«, odříkávající s tupým výrazem v tváři otřelá hesla učitelem předříkávaná nebo napsaná na tabuli, přichází nám na mysl nedávný výrok Montgomeryho při návštěvě Německa: »Německá

mládež zapomněla myslit. Dovede jenom opakovat hesla«. Mnozí se u nás cítí velmi schopnými v době mnohem kratší dodělat to, co již Němcům nebylo lze. Ještě by bylo třeba si všimnout t. zv. »humoristických časopisů«, kde se baví nad mrtvolami a bídou...

Jakoby ony hanebnosti, ďábelstva a nevídané hrůzy byly toliko »velkou psinou« k pobavení při snídani v županu a v bačkorách. A ujímá se to, neboť takové rozptýlení má dneska dobře pohnojeno soustavnou výchovou pro samé rekordy a sensace. Zajímavá zpráva o tom v »Lid. demokracii« v září 1945: »Do knihkupeckého krámu přišel mladík a chce cowboyku. Prodáváč že nemá. Tedy detektivku. Není. Tak mi dejte něco z koncentráku«. Cožpak myslíte, že se na těch hrůzách dá něco změnit snahou, obrátit vše ve frašku? Idete po těch cestách, po nichž Němci bezmyšlenkovitě klusali k záhubě. Jsou to cesty pýchy, sebezbožňování, sebepřeceňování. »Pýcha se nezastává až na dně propasti«.

*

Exercicie. Očekávalo by se, že po těch dlouhých a útrapných exerciciích, které nám byly v minulých letech uloženy, nastane nějaký obrat k lepšímu, nějaké prohloubení aspoň v t. zv. katolickém tisku. Až na nalé vyjímky táž ubohá úroveň jako kdysi. Nemůžeme-li nějaké obnovy čekat od kejklířů, jež jsme právě pozo-

rovali, máme právo čekati to od těch, kteří se chlubí býti křesťany, především od kněží, jimž je svěřeno vedení duší. Nechceme pochybovat, že u mnohých nastal potěšující obrat v myšlení i v předsevzetích. Věříme kněžím, oprávněným pastýřům, kteří tvrdí, že v mnohých duších (abychom užili výroku jednoho z nich) »Pán oral velmi hluboko«. Je to útěchou a nadějí. Tyto duše ovšem nechodí na trh, aby tam vystavovaly na odiv svá utrpení a chlubily se svými zásluhami. Nesetkáte se s nimi v houfech, nýbrž ojedinele. – Vraťme se k těm časopisům. Onehdy jsme poprvé viděli zase »Rozsevače«. K špatnému přidali horší, mluvíce tam o »nerušení jednotné akce«, pořádané pro znesvěcování nedělí, mluví o vysokých pecích jako o »oltářích práce, na kterých možno lidským synům obětovati každý záchvěv jejich duše a všechny obtíže práce«. Takové věci jsme tam před rokem 1939 přece jen neslychali. A nezapomněli ovšem ani na podněcování pobožné sentimentality zveřejňováním náboženských citů a předsevzetí.

Tady je ukázka:

»*Dívka se vrací z duchov. cvičení.* Milý Ježíšku, chci se úplně svěřit Tvé ochraně. Věřím, že jenom Ty povedeš mé kroky dobře. Všechno chci konat s myšlenkou na Tebe. Ty máš na mne největší právo, poněvadž jsi mně dal život. Dneškem chci začít nový život, pilně pra-

covat a se přemáhat. Ježíšku, prosím Tě, přispěj mně svou pomocí, neboť to bude pro mne velmi těžké. Pomáhej mi přemáhat mé slabosti. A mám jich tolik! Chci být lepší a poslušnější. Budu se snažit, abych nezarmucovala Tebe, ani rodiče, poněvadž Ty si to přeješ. Musím se naučit přemýšlet, zda vše, co činím, se shoduje s Tvou svatou vůlí. Dávej mi, Ježíšku, dobrá vnuknutí po sv. přijímání, když jsi mi nejblíže.«
Studující IV. třídy gymnasia (»Rozsévač« č. 2. IX. 1945).

Tohle se děje na podzim. Co bude z jara? O této věci jsme už dříve měli připraveny poznámky, které pak již nemohly býti otištěny a tak byly během války uloženy do archivu v domnění, že jich nebude více třeba. Nadáli jsme se, že po přestálých pohromách nikdo nevkročí na podobné cesty. Avšak *neposlouchali, aniž naklonili ucha svého, ale odešli po vůlích svých a v převrácenosti srdce svého zlého*. Nezbyývá tedy nic jiného, nežli uveřejniti urychleně poznámky, jak je kdysi »z pobožného tisku zachytil« † Josef Florian :

„Přítel mi poslal k svátkům velikonočním pěkný dar, kolorovanou vlastní kresbu »Ukřižování«. K zabalení použil též listů ze dvou časopisů: z »Rozsévače« a z »Katolické ženy«. Články v nich vynikají morální a pobožnou sentimentality. »Ivan Daněk žil jako v pohádce... Vždy po západu slunce spěchal nedočkavě do T. Tam

se setkal s přáteli a v podvečerním tichu, jež obklopovalo vesnici, zvihaly se jejich duše až k hvězdám«. A podobných výlevů více. Všechny však překonává svou obludností článek, napsaný »Zrcadlo duše«. Je to opravdový dokument doby a proto jej otiskujeme:

Zrcadlo duše

Hloučky studentek scházely se dne 6. srpna 1940 se všech stran k posvátnému Velehradu. Ztratily se v prostranné budově Stojanova a nikdo z Vás je pak už neviděl. Vždyť přišly na uzavřená duchovní cvičení. Co však se dalo za branou tohoto tajemného domu, který je nazýván sanatoriem duší a na jehož bráně zdaleka viditelný nápis hlásá: Exercicie, zcela uzavřeno? To ví jen sám Pán Bůh. I očím zkušeného exercitátora zůstane mnohé skryto.

Přece však se můžeme zahledět do hloubi duše oněch mladých (průměrně 16–17 letých inteligentních dívek.) Čí pak byl ten nápad uprostřed tiché duchovní obnovy, když věčné pravdy hluboko rozorávaly mladé duše: »Napište, co cítíte, jako byste to říkaly Pánu Bohu«. Ve chvíli nejhlubší city byly rutinovanou rukou oděny v háv slova a složeny v kapli, bez podpisu, jen s udáním třídy, však Ježíš je přece zná.

Bezprostřední city jsou zrcadlem duše. Pokochejte se a povzbudte pohledem na ta mladá srdce inteligentních dívek, jež přišla si uvědo-

miti svůj cíl a životní úkol. Bylo jich z Hranic 18, z Třebíče 12, z Brna 12, z Hodonína 6, ze Zlína 5, z Tišnova, Mor. Ostravy, ze Strážnice, Kroměříže, Mor. Budějovic, z Prahy celkem 108. Z toho 73 po prvé.

Uvádíme některé úryvky:*)

Ó Ježíšku, snad umru brzy, hodně brzy, může to být ještě této noci. Svět by to nepovažoval za nic zvláštního. Srdeční mrtvice, byla slabá na srdce, to by bylo celé! Ale co by to bylo pro mne? Soud!... Jak zodpovím všechny své skutky, všechnu lenivost a hněvivost, žárlivost a pachtění se za světskou slávou, třeba jen ve škole... Jak Ti děkuji, můj milý Ježíšku, žes mně dal poznat, co je mně třeba ke spasení. Stud. VII. tř.

*

Jen Tobě vděčím, můj Ježíšku, za to, žes mne neodvolal z tohoto světa dříve. Ach, zajisté bych nyní zoufale volala: »Vlastní vinou jsem zde v pekle!« Tys Ježíšku čekal, netrestal mne, i té milosti jsi mně dopřál, že mohu být na exerciích. Ježíšku, Ty víš, že bych se ráda stala sestřičkou, abych Tě usmířila. Pane, nedáš-li mi však této milosti a úplného zdraví, i tak si řeknu to těžké: »Bud' vůle Tvá«. Stud. VI. tř. gym.

*

Pane Ježíši Kriste, daruji Ti svou duši, své tělo i své srdce. Vkládám je na patěnu a zároveň s knězem Ti je obětuji. Nechť náleží jen Tobě,

*) Kvůli úspoře místa neotiskujeme všechny. (Vyd.)

Ty je proměň a učiň, ať je tiché, pokorné a poslušné! Pak mi je vrať čisté k přijímání, aby na něm nebylo ani poskvrny hříchu, až Ty tam zavítáš.

Studentka rodinné školy.

*

Pane Ježíši Kriste, děkuji Ti za tu milost, že jsi mně dopřál zúčastniti se exercicií. Chci se z nich vrátit jiná než jsem byla. Chci býti horlivou a dobrou katoličkou, hodnou a poslušnou dcerou, pilnou a poctivou studentkou. Chci vůbec žít tak, aby na mé duši bylo napsáno: »Nedotýkej se mně, jsem Boží!«

Sextánka.

(Tyto motivy exerciční vyjdou brzy jako knížka Edice Jitra v Praze.)

*

Ukazoval jsem to přátelům, kterým se tento tisk jinak do rukou nedostane, a všichni žasli nad převráceností toho, jenž měl »nápad uprostřed tiché duchovní obnovy, když věčné pravdy hluboko rozorávaly mladé duše«, říci dívkám, shromážděným na exerciciích: »Napište co cítíte, jako byste to říkaly Pánu Bohu«.

Na exerciciích se totiž požaduje mlčení. Víme, jak se světice bránily, když jim zpovědníci prikazovali napsati své zkušenosti nebo důvěrnosti, jichž se jim dostalo z Lásky Boží. To proto, že se bály o toto důvěrné obcování. – Aby jasně vynikla obludnost počínání onoho pána, který měl ten nápad: »Napište, co cítíte, jako byste to říkaly Pánu Bohu«, předkládá nám pan Pas-

tor několik úryvků ze svého studia, které tuto otiskujeme:

Velké věci dějí se v tichu. Nikoli v lomozu a honosnosti vnějších událostí, nýbrž v jasu vnitřního vidění, v tichém pohybu rozhodnutí, ve skrytém obětování a přemáhání: když srdce je dotčeno láskou, když svoboda ducha jest povolána k činu a jeho lůno je oplodněno k dílu. Jen mocnosti tiché a skryté jsou skutečně mocnosti silné. »Když všechny věci uprostřed mlčení byly... Přišlo všemohoucí Slovo tvé, Hospodine, s nebe se svého královského trůnu«.

(Guardini: »Pán«, v orig. svazek 1. – III. Vtělení.)

*

Jest požadavkem duševní cudnosti, abychom vždy hned nečíhali do svého nitra, jak už asi povyroستla rostlina milosti. Takové ohledávání škodí zdravému růstu rostliny. Jediná věc, kterou má křesťan míti neúprosně na zřeteli, jsou jeho »hříchy a nedbalosti«. (Hengstenberg: Askese.)

*

Mlčení, samota, odpočinek a čekání – to jsou cesty dovnitř. Cesty do oné hloubky, ticha a síly, kterým říkáme duše. – Nejedná se při tom o nic změkčilého. Naopak! S jasnýma očima máme se dívat do světa, čile přiložit ruku a pilně konat své dílo. A všechno nechť přichází z nějaké hloubky, z nějakého ticha. Ať něco za tím stojí. Samota za pospolitostí. Ticho za slovem. Trpělivé čekání za rozhodnutím.

Protože to vše je dnes ztraceno, proto je to s námi tak strašlivé. Když jdu do svých přednášek, procházím zběsilým hlukem města, od jedné dráhy ke druhé, přes ulice, kde se všechno divě žene, kolem krámů, po nichž se dívají tisíce chtivých očí, a člověk musí svou duši pevně držet, aby nebyla vtržena do toho všeho chvatu a křiku a žádostí. Jedna sestra mi psala: »Nezapomeň na lež velkého města!« Nechci na ni zapomenout...

Žádné mlčení už není; žvaní se bez konce. Stále se mluví, hlasitě, mnoha slovy. O všem se mluví, píše, slyší. Nic nezůstává svatým. Nic nezůstává v ukryté oblasti ticha, ani to nejúčtyhodnější. Všechno se vyslovuje; všechno se roztrhává na kousky, rozcupává na vlákna bez úcty a bez studu. V časopisech, ve společnosti, ve shromážděních. (Psáno r. 1923). A je tak toto mluvení vypěstováno, že každý má slova. Všechna slova jsou k službám, vznešená, jemná, ostrá, moudrá a hluboká, pobuřující, zkrátka všechna. Všechny rejstříky jsou po ruce, vytahují se, všech se používá – přece ne; jeden způsob mluvy je ukryt v Božím lůně: způsob naprosto jednoduchý. Ten nemůže nikdo napodobiti, komu opravdu nevychází z ticha srdce. Ale všechna ostatní řeč drkotá a rachotí a hřmotí, a slova stále méně říkají, jsou čím dále tím prázdnější. Když tak slyšíte lidi mluvit a vidíte je jednat, je vám někdy, jako by to prázdné šaty

prováděly nějaký strašidelný tanec a tisíce gramofonů k tomu vřískalo melodie.

Není už samoty. Dav na ulicích, dav v hostinci a zábavných místnostech, dav v místech vzdělávacích, všude dav. Kdo ještě umí být sám? A proto také není žádné pospolitosti. Stádo, ale žádná pospolitost. Jenom z místa, kde je člověk sám u sebe, může vskutku jít k druhému.

A jako nikdo neumí mlčet, tak také nikdo neumí odpočívat. Nedopřává se času pro radost, nedopřává se času k myšlení, nedopřává se času pro přátele, nedopřává se času pro Boha... Všechno tlachá, všechno píše, všechno běhá, ale nic z toho všeho nevzchází, co by mělo v sobě tvořivé uvolňující síly Boží! »Co platno člověku, kdyby celý svět získal, a na duši své škodu utrpěl?« řekl Pán. Ó, svět nám náleží! Už brzy země vydá všechny své poklady a své síly a své jedy. Ale co se stalo z naší duše?

A proto je nám Bůh tak daleko. Neboť Bůh je skrytý Bůh, který přebývá v tichu. Jistě že se může člověk modlit i v hluku továrny a ze srdce uštvaného, a Bůh je každé bídě blízký, jistě docela blízký i naší strašlivé bídě – ale vlastní rozmlouvání s Bohem, to vlastní prodlévání u něho děje se přece jenom v tichu, v samotě, v čekání a mlčení, neboť »dobré jest čekati v mlčení na spásu Hospodinovu...« (Guardini: Duše.)

OKOLO NAŠICH, výběr ze vzpomínek Josefa Floriana. Vyšlo jako 144. svazek Dobrého Díla v listopadu léta Páně 1945. Čtrnáct rámových dřevořezeb a deset linolejí vyryl Michael Florian. 140 ex. vytiskl na ručním lisu Jan Florian ve Staré Říši na Moravě. Obrázky jsou ručně kolorovány. Formát 26 cm x 18 cm, cena 100 Kčs, stran 20.
[Rozebráno]

Albert Vyskočil:

KRYŠTOF KOLUMBUS, život a význam objevitele globu. S 8 celostránkovými ilustracemi a s obálkou Josefa Nováka, 16 stran příloh s 38 obrázky, tištěnými hlubotiskem firmy Neubert a synové, Praha. I. vydání v březnu 1945 vydal Orbis, Praha. Písmem Fournier vytiskla knihtiskárna Orbis. Brož. 120 K. [v březnu] Formát 21.5 cm x 15.5 cm, stran 288.

Zdislav Škrabal:

J E S U I T Ě. Péče jesuitů o vězně a odsouzené k smrti v České zemi. Tato kniha vyšla v prosinci l. P. 1944. Graficky upravil, dřevoryty vyzdobil, koloroval a do původní vazby svázal J. Olšák. Tištěno na ručním lisu v dílně THE LAKESIDE PRESS CHICAGO, v počtu 33 výtisků, číslovaných. Formát 13 cm x 10 cm, stran 205.

K A L E N D Á Ř 1 9 4 6

s články, s výhledy a glosami na okraj časnosti. Uspořádal a vydal Oldřich Pánek, Brno 16, Kameničkova 2. Pět dřevorytů doprovází Michael Florian, vytiskl Jan Mucha ve Velkém Meziříčí. Každý článek samostatně oddělitelný, kalendář červeně a černě tištěný. Formát 15 cm x 10.5 cm, stran 92, cena 54 Kčs.

2. ARCHY v lednu l. P. 1946 obsahují:

Kalendář	<i>listů</i>	1
Michael Pfliegler: <i>Mlčení Svaté Noci</i>		6
P. Ch. Lahr, S. J.: <i>O historii</i>		18
Báseň Zd. Řezníčka		1
Blanc de Saint Bonnet: <i>Základy politiky</i>		4
Anatole le Braz: <i>Půlnoční mše duchů</i>		2
O zpěvu kostelním		2
Poznámky J. V. F.		6
Obrázky od Jana F. (sv. Tří králové) a od O. Stritzka (Nová Říše)		2
Orientační		2

Uspořádal a vydal Josef Florian, Stará Říše | Morava.

Druhý sborník Archů jest za 15 Kčs.
Tiskem Jana Muchy ve Velkém Meziříčí.

